

Området for industri og energi

Norske innovasjons- politiske virkemidler

En oversikt utarbeidet av STEP-gruppen



**Norges
forskningsråd**

© **Norges forskningsråd 2002**
Industri og energi

Rapport utarbeidet av
STEP-gruppen
Hammersborg Torg 3
0179 Oslo
<http://www.step.no/>

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
Publikasjonen kan bestilles via internett:
<http://www.forskningsradet.no/bibliotek/publikasjonsdatabase/>
eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Internett: bibliotek@forskningsradet.no
X.400: S=bibliotek;PRMD=forskningsradet;ADMD=telemax;C=no;
Hjemmeside: <http://www.forskningsradet.no/>

Grafisk design omslag: Kitty Ensby
Trykk: Hustrykkeriet
Opplag: 500

Oslo, 1. oktober 2002
ISBN 82-12-01768-0

Innhold

<u>Innhold</u>	3
<u>Innledning</u>	5
<u>Norske innovasjonspolitiske virkemidler – en oversikt</u>	7
<u>Innovasjonspolitisk ansvarlige organer</u>	7
<u>Regjeringsnivå</u>	7
<u>Norges forskningsråd</u>	7
<u>SND</u>	8
<u>SIVA</u>	8
<u>Teknologisk institutt</u>	8
<u>VINN</u>	8
<u>SVO</u>	9
<u>Forskningsparkene</u>	9
<u>Argentum</u>	9
<u>Norges eksportråd</u>	9
<u>Norsk Designråd</u>	10
<u>GIEK</u>	10
<u>Eksportfinans</u>	10
<u>Andre relevante institusjoner</u>	10
<u>Politiske trender</u>	11
<u>Virkemidlene i Norge</u>	14
<u>Innovasjonskultur</u>	14
<u>Utdanning og etterutdanning</u>	14
<u>Entreprenørskap i skolen</u>	14
<u>Mobilitet av studenter, forskere og lærere</u>	16
<u>Allmennhetens forståelse for innovasjon og forskning</u>	16
<u>Tiltak for forskning</u>	16
<u>Nysgjerrigper</u>	17
<u>forskning.no</u>	17
<u>Forskningsdagene</u>	18
<u>Andre</u>	18
<u>Tiltak for innovasjon</u>	18
<u>Start Norge</u>	19
<u>Venture Cup</u>	19
<u>Andre</u>	20
<u>Innovasjon og bedriftsledelse</u>	20
<u>Brukerstyrte programmer</u>	20
<u>NT-programmet</u>	21
<u>FRAM</u>	22
<u>ENT</u>	23
<u>BIT</u>	24
<u>Verdiskapning 2010 (VS 2010)</u>	25
<u>Isbryterordningen</u>	25
<u>Fond for regional omstilling og innovasjon</u>	26
<u>Offentlige myndigheter</u>	27
<u>FAKTA</u>	28
<u>KUNI</u>	28
<u>Fremming av klynger og innovasjonssamarbeid</u>	30

BRO	30
MOBI	30
TEFT	31
Regionale Innovasjonspiloter (ARENA)	32
REGINN	33
FIIN	33
Næringshager	34
Andre programmer under denne kategorien:	34
Rammebetingelser for innovasjon	34
Konkurranse	35
Beskyttelse av intellektuell og næringsmessig eiendom	35
Statens Veiledningskontor for Oppfinnere	35
Finansiering av innovasjon	37
Såkorfondene (inkl. START-fondet)	37
Nyskapingstilskudd (landsdekkende innovasjonsordning)	39
Distriktsutviklingstilskudd	40
FUNN	40
Andre virkemidler	41
Skatt	41
Skattefunn	41
Forskning for innovasjon	42
Strategisk visjon for forskning og utvikling	42
Styrking av FoU utført av bedrifter	42
OFU/IFU	43
Nyetablering av innovative bedrifter	44
FORNY	44
Etablererstipend	46
Program for inkubatorvirksomhet	46
Inkubatorstipend	47
Nettverkskreditt	48
Samarbeid mellom forskningsinstitusjoner, universiteter/høgskoler og bedrifter	49
Styrking av bedrifters læring (absorptive capacity)	50

Innledning

Denne rapporten er et resultat av en bestilling fra Norges forskningsråds Område for industri og energi, som ønsket seg en presentasjon av norske innovasjonspolitiske virkemidler til bruk som et referanseverk.

Selv om interessen om norsk innovasjonspolitikk øker, og regjeringen har flere parallelle prosesser gående som skal bidra til utviklingen av en ny norsk innovasjonspolitikk, finnes det faktisk ikke noen samlet oversikt over norske innovasjonspolitiske virkemidler.

Dette skyldes blant annet at virkemidlene er spredd på flere departementer – herunder Kommunal- og regionaldepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet. De er også fordelt på flere institusjoner, der de viktigste er Norges forskningsråd, SND og SIVA.

Det har vært vårt mål å skaffe saksbehandlere og policy-utviklere på det innovasjonspolitiske området en oversikt over de eksisterende virkemidlene, for slik å bidra til læringsprosessene i virkemiddelapparatet.

STEP-gruppen er leverandør av data og policy analyser til EU Kommisjonens Trend Chart for Innovation og arbeider derfor med å utvikle en bred oversikt over innovasjonspolitiske tiltak i Norge. Vi har gjort aktiv bruk av dette arbeidet i utformingen av denne rapporten.

En av målsetningene med Trend Chart er å gi policy utviklere innsikt i andre lands innovasjonspolitikk og innovasjonspolitiske virkemidler, slik at de kan la seg inspirere av løsninger valgt av andre land og få tilgang på mulige kontaktpersoner som kan bidra med mer informasjon.

Trend Chart har sine mangler. Kvaliteten på den informasjonen som finnes der varierer, og Kommisjonen har på ingen måte satt av de ressursene som er nødvendig for å oppnå en tilstrekkelig bredde og fornyelse av databasene. I Norge har vi også måtte foreta harde prioriteringer når det gjelder hvilke virkemidlers om skal med, og hvor ofte man skal oppdatere dataene.

Like fullt er det etter hvert utviklet en unik oversikt over norske innovasjonspolitiske virkemidler, en oversikt som også vil være av nytte for norsk policy utviklere, politikere, journalister og andre som ønsker å orientere seg i Norges innovasjonspolitiske landskap.

Når det gjelder de dataene som presenteres i denne rapporten, vil vi gjøre oppmerksomme på følgende:

Gitt de begrensede ressursene STEP har hatt til rådighet, vil ikke alle opplysninger i denne rapporten være fullstendig oppdatert. Vi tar ofte kontakt med relevante saksbehandlere, og mange av dem har vært svært hjelpsomme med å skaffe oss opplysninger. I andre tilfeller har det vært vanskelig å få tak i sammenlignbare data. Hvis noen av leserne har gode kunnskaper om noen av disse virkemidlene og kan bidra med ny informasjon og eventuelle rettelser, vil vi være takknemlig om vedkommende tar kontakt. En email til per.koch@step.no vil være til stor hjelp.

Definisjonen av ”innovasjonspolitiske virkemidler” er vag. Mange Trend Chart korrespondenter har valgt å ta utgangspunkt i en smal definisjon av termen, og har begrenset seg til direkte og indirekte virkemidler iverksatt av landets nærings- eller forskningspolitiske myndigheter. Etter hvert har Kommisjonen også begynt å interessere seg for det vi kan kalle en bred, helhetlig, innovasjonspolitikk, som også tar andre virkemidler med i betraktning. Dette gjelder for eksempel tiltak for livslang læring og entreprenørskap i skolen.

Takket være et prosjekt finansiert av Nordisk Industrifond, Good Practices in Nordic Innovation Policies (GoodNIP), har STEP nå kunnet utvide kartleggingen av norske virkemidler. Denne rapporten står også i gjeld til det arbeidet som så langt er gjort innenfor rammene av GoodNIP. GoodNIP avsluttes i mars 2003.

Trend Chart databasen omfatter konkrete avgrensede programmer og tiltak, ikke permanente institusjoner. Institusjonene blir imidlertid presentert i en av de to landrapportene som Trend Chart prosjektet publiserer hvert år. De komplette databaseoppslagene (*datasheets*) og landrapportene er tilgjengelig via Trend Chart nettstedet. Prosjektansvarlige som ønsker å kommentere den aller siste utgaven av omtalen av ”sitt” virkemiddel, bør imidlertid ta kontakt med STEP for å få tilgang til den nyeste versjonen. Det tar tid før det offisielle Trend Chart nettstedet blir oppdatert.

<http://www.step.no/goodnip/>

<http://www.cordis.lu/trendchart/>

Denne første utgaven av denne rapporten vil bli forelagt de relevante institusjonene for kommentar. På bakgrunn av de innspillene vi får, vil vi oppdatere de relevante data. På dette grunnlag vil vi produsere en revidert utgave.

Per M. Koch
Marianne Broch
Siri Aanstad

Norske innovasjonspolitiske virkemidler – en oversikt

Innovasjonspolitisk ansvarlige organer

Regjeringsnivå

Det nasjonale systemet for utforming og utføring av innovasjonspolitikk i Norge består av mange aktører. På Stortinget er det særlig kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, næringskomiteen og energi- og miljøkomiteen som gjør seg gjeldende i innovasjonspolitiske spørsmål. Det finnes ikke noe særskilt ansvarlig forum der innovasjonspolitikk samordnes, selv om kirke-, utdannings- og forskningskomiteen tar seg av den brede FoU-politikken.

Ansvar for innovasjon og FoU ligger på flere ulike departementer. De fleste departementer bevilger midler til FoU, men hovedaktørene er

- Utdannings- og forskningsdepartementet
- Nærings- og handelsdepartementet
- Kommunal- og regionaldepartementet
- Helsedepartementet
- Miljøverndepartementet
- Forsvarsdepartementet
- Fiskeridepartementet
- Landbruksdepartementet

Utdannings- og forskningsdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet har hovedansvaret for utformingen av nasjonal innovasjonspolitikk. Utformingen av den norske FoU-politikken er basert på det såkalte 'sektorprinsippet', der hvert departement er ansvarlig for å fremme og finansiere forskningsaktiviteter innenfor eget område. Utdannings- og forskningsdepartementet har ansvaret for den overordnede FoU-politikken, for å finansiere store deler av grunnforskningen som foregår ved universitetene og høyskolene, samt koordinering av de ulike sektorenes FoU-politikk.

På regjeringensnivå er det to komiteer på høyt nivå som fokuserer på problemstillinger knyttet til vitenskap og teknologipolitikk, embetsmannsutvalget Departementenes forskningsutvalg (DFU) og Regjeringens forskningsutvalg (RFU) ledet av Forskningsministeren.

For mer informasjon om departementene, se <http://odin.dep.no>

Norges forskningsråd

Norges forskningsråd har det overordnede ansvaret for den nasjonale forskningsstrategien i Norge, og forvalter nærmere en tredjedel av offentlig forskningsfinansierende midler. En av Forskningsrådets hovedoppgaver er å fremme samarbeid og koordinering mellom norske forskningsinstitutter. Norges forskningsråd identifiserer viktige forskningsområder, fordeler midler og evaluerer FoU. Forskningsrådet har også i oppgave å gi myndighetene strategisk rådgivning på området vitenskap og teknologi.

<http://www.forskningsradet.no/>

SND

Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) er en sentral institusjon for offentlig finansiering av nærings- og distriktsutvikling i Norge. Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet er de viktigste finansierende departementer, og bevilger hoveddelen av midlene til SNDs virkemidler. Virkemidlene omfatter tilskudd til innovasjon og relaterte aktiviteter, lån til innovasjonsrettede aktiviteter og andre endringsgenererende eller omstillingsaktiviteter som f.eks. utvikling og akkvisisjon av nye kapitalvarer, garantier som gjør det mulig for bedrifter å få lån i private institusjoner og et generelt såkornkapitalfond. SND finansierer etableringen av nye bedrifter og støtter nystartede bedrifter i den tidlige høyrisikofasen gjennom såkornkapital. En forutsetning for støtte er vesentlig privat deltakelse.

<http://www.snd.no/>

Inn under SND paraplyen hører SND Invest AS, et statsaksjeselskap som skal foreta langsiktige investeringer og utøve aktivt eierskap i små og mellomstore bedrifter. Staten eier 100% av aksjene.

<http://www.sndinvest.no/sndinvest.htm>

SIVA

Selskapet for industrivekst – SIVA - er et statseid foretak som ble etablert for å fremme forretningsmuligheter og for å øke sysselsettingen. Målet for SIVA er å utvikle sterke lokale miljøer ved å tilby investeringskapital, kompetanse og nettverk for små og mellomstore bedrifter.

SIVA eier og driver 40 næringsparker og er medeier i 10 forsknings- og 'kunnskaps'-parker. SIVA er en nettverkorganisasjon, og opererer innenfor tre områder: fast eiendom, utvikling og investering/finansiering, og som regel overlapper disse områdene.

<http://www.siva.no/>

Teknologisk institutt

Teknologisk Institutt – TI - er en privat stiftelse som mottar offentlig støtte for å kunne tilby små og mellomstore bedrifter relevant ekspertise for å forbedre bedriftenes kunnskaper, produktivitet og fortjeneste. TI tilbyr rådgivning og utviklingstjenester, opplæring, ekspertise og teknologioverføringsprogrammer, samt laboratorietesting og sertifiseringstjenester.

TI opererer innenfor områdene industriteknologi, miljø- og sikkerhetsteknologi, forretningsutvikling og internasjonalisering.

<http://www.teknologisk.no/>

VINN

Veiledningsinstituttet i Nord-Norge - VINN – er et privat rådgivnings- og kontraktsforskningsinstitutt. VINN er organisert som en stiftelse, og mottar offentlig støtte for deler av sin virksomhet. Stiftelsen tilbyr tjenester innenfor mange tekniske og økonomisk-administrative områder. Formålet er å forbedre bedriftenes konkurransekraft gjennom virkemidler for økt produktivitet, sterkere markedsorientering og lønnsom miljø- og kvalitetsledelse.

De viktigste næringene som VINN henvender seg mot industri, fiskerinæringen samt bygg og anlegg. VINN bistår med råd og tilbyr grunnleggende utdanning, etterutdanning og laboratorie- og testtjenester.

<http://www.vinn.no/>

SVO

Statens veiledningskontor for oppfinnere – SVO - er et offentlig organ som tilbyr råd og stipendier til oppfinnere. Kontoret kan støtte patentsøknader og bygging av prototyper (se nærmere omtale under).

<http://www.svo.no/>

Forskningsparkene

Et eiendomsbasert initiativ innen det innovasjonspolitiske området i Norge er forskningsparkene. Forskningsparkene har operasjonelle bånd til universiteter, forskningssentra og/eller andre høyere utdanningsinstitusjoner, og har som mål å fremme tilblivelse og vekst i kunnskapsbaserte næringer og andre organisasjoner som normalt er lokalisert i forskningsparkene. Forskningsparkene har et ledelsesteam som er opptatt av å fremme overføringen av teknologi og forretningskunnskaper til leietakerorganisasjonene.

Forskningsparkenes tradisjonelle rolle har vært å være serviceorganisasjoner og eiendomsforvaltere. Nå er forskningsparkene mer rettet mot å være inkubatorer og innovasjonshjelpere. Mange av parkene har sine egne kommersialiseringsenheter eller kommersialiseringsbedrifter, og de er ofte lokale representanter for *FORNY-programmet* (se omtale under Nyetablering av innovative bedrifter).

<http://www.fin.no/>

Argentum

Statsaksjeselskapet Argentum har som hovedformål å styrke det langsiktige, kompetente eierskapet i næringslivet.

Argentum skal gjennom sine eierposter være en pådriver i norsk venture-næring, og bidra til at valgte forvaltermiljøer skal være i stand til å konkurrere om internasjonal kapital. Argentum skal også bidra til at flere idéer og konsepter bringes frem til kommersielle virksomheter. Hovedmålet er å maksimere avkastningen på investert kapital. Selskapets eiere har kvantifisert dette til 10% utover risikofri rente. Argentum skal også bidra til å utvikle norsk venturenæring samt øke antallet kommersielle etableringer fra FoU miljøene.

Argentum har NOK 2 450 000 000 i innskutt egenkapital som skal investeres i private venturefond. Argentum vil normalt ha en eierandel over 33% og vil alltid være i minoritet (under 50%). Fondene skal være tidsavgrenset og vil normalt ha en tidshorisont på 7-10 år.

<http://www.argentum.no/>

Norges eksportråd

Norges Eksportråd er en stiftelse som fremmer eksport av norske varer og tjenester til utenlandske markeder. Rådet bistår dessuten bedrifter og myndigheter når det gjelder Norges internasjonale teknologisamarbeid. Arbeidet skjer gjennom veiledning og rådgivning av næringslivet og offentlige institusjoner.

Eksportrådets viktigste kunderettede virksomhet foregår på 39 utekontorer i 32 land. Utekontorene er bemannet med norske og lokale medarbeidere, alle med stor kunnskap om lokale markeder. Administrerende direktør og støtteapparatet for utekontorene er lokalisert i Oslo.

<http://www.ntc.no/>

Norsk Designråd

Norsk Designråd ble etablert av Norges Eksportråd og Industriforbundet (NHO) i 1963 og er i dag en stiftelse som finansieres over Nærings- og Handelsdepartementets budsjett, gjennom bedriftsrådgivning og egne prosjekter.

Norsk Designråds formål er å fremme bruk av god design i markedsorientert produktutvikling og markedskommunikasjon for å oppnå større konkurranseevne og lønnsomhet i norsk industri og næringsliv - nasjonalt og internasjonalt.

<http://www.norskdesign.no/>

GIEK

GIEK er det sentrale statlige organ for garanti-stillelser og kredittforsikring av eksportkreditter. Hovedmålsettingen er å fremme norsk eksport av varer og tjenester og norske investeringer i utlandet.

<http://www.giek.no/>

Eksportfinans

Eksportfinans er det norske instituttet for eksportfinansiering. Selskapet er bankene og statens felles institusjon for å utvikle og tilby konkurransedyktige, langsiktige finanstjenester til eksportnæringene og kommunal sektor.

http://www.eksportfinans.no/eprise/main/EF/content/norsk/1_index.htm

Andre relevante institusjoner

Kommunalbanken, Folketrygdfondet, systemet med offentlig rådgivende etater og tilsyn (Statens forurensningstilsyn, Statens byggtekniske etat, Statens legemiddelkontroll, Justervesenet), Norsk standardiseringsforbund, kommuner og fylkeskommuner administrer alle tiltak som har følger for bedriftenes innovasjonsevne.

Universitetene, høyskolene og forskningsinstituttene spiller naturligvis en sentral rolle i innovasjonssystemet og er også med på å påvirke utformingen av innovasjonspolitikken.

Næringslivets hovedorganisasjon og dens landsforeninger arbeider aktivt med innovasjonspolitiske problemstillinger og kan også være partner i administrasjonen av innovasjonspolitiske virkemidler (jf. FIIN).

Styret for det industrielle rettsvern (Patentstyret) har ansvaret for registrering av patenter, varemerker og design (mønstre), men informerer også om intellektuell eiendomsrett.

Norges turistråd skal bidra til økt verdiskapning og bedret lønnsomhet i norsk reiseliv gjennom å markedsføre Norge som turistmål og å stimulere norske reiselivsprodusenter til samarbeid om internasjonale markedsføringstiltak.

Norsk romsenter skal øke verdiskapningen innenfor den romrelaterte sektoren og bidra til å dekke nasjonale brukerbehov.

Politiske trender

Det politiske landskapet i Norge er i stadig forandring der velgerne 'shopper' for praktiske politiske løsninger, ikke ideologisk syn. Siden de politiske partiene ikke valgte å fokusere på forskning og utvikling og innovasjon i næringslivet under valgkampanjen 2001, har ikke disse temaene vært av de mest viktige den siste tiden. Det sterke fokuset på utdanning viser imidlertid at velgerne er opptatt av kunnskap og kompetansebygging, og det er ikke noe tegn på en svakere FoU-interesse i de politiske miljøene.

Det er en sterk politiske enighet om behovet for å øke FoU-investeringene i Norge. En ny skattefradragsordning for bedrifter som investerer i FoU – *Skattefunn* - er nylig innført.

Før dagens trepartiregjering vant valget høsten 2001 presenterte den en såkalt 'Regjeringsplattform' som skisserte hovedpolitikken til den mulige nye regjeringen. Målsettingene i denne plattformen var som følger:

- Norske FoU-investeringer skal minst nå OECD-gjennomsnittet innen 2005
- Høyere utdanningsinstitusjoner skal selv bestemme sin egen interne ledelsesstruktur
- Antall forskerrekrutter skal økes betraktelig
- Finansieringen av vitenskapelig utstyr skal styrkes
- Skattefradrag for næringslivets FoU-investeringer
- Fondet for forskning og innovasjon økes til 15 milliarder
- Kunnskapsoverføring mellom universiteter/høyskoler og næringslivet skal styrkes
- SND skal fokusere på innovative evner og kompetanse i bedrifter, SNDs risikokapital skal bli mer lett tilgjengelig for SMBer, SND skal støtte entreprenører og innovative bedrifter, samt at SND skal selge sitt investeringselskap, SND Invest
- Regjeringen skal vurdere å invitere private aktører til å overta noen av SNDs funksjoner
- Regjeringen skal også vurdere om IFU-ordningen skal forandres fra fast bevilgning til en skattefradragsordning for store bedrifter som kjøper FoU-tjenester fra mindre bedrifter
- Skattene skal reduseres og moms på tjenester skal justeres, men ikke avskaffes

Stortinget har diskutert stortingsmeldingen om høyere utdanning, og det er enighet om behovet for en kvalitetsreform i universitets- og høyskolesektoren. Stortinget gjorde mange endringer i forslaget, og fremhevet behovet for økte bevilgninger.

Bondevik I regjeringen la fram stortingsmeldingen *Forskning ved et veiskille* (St. meld. nr. 39 1998-99), og presenterte her styrking av langsiktig grunnforskning som hovedprioritering for bruk av offentlige midler i de kommende årene. I tillegg skulle hovedinnsatsområdene marin forskning, informasjons- og kommunikasjonsteknologi, medisin og helse, samt forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø prioriteres. Stoltenberg-regjeringen holdt fast ved disse målsettingene.

Om regjeringsskiftet har ført til utvikling av en ny innovasjonspolitik er et åpent spørsmål. De ulike ministrene gir forskjellige signaler. Utdannings- og forskningsministeren, Kristin Clemet, har, som leder av Regjeringens forskningsutvalg, satt i gang en tverrdepartemental

prosess som kan lede frem mot en ny norsk innovasjonspolitik. Dette viser at regjeringens politikk ennå ikke er ferdigstilt.

Nærings- og handelsminister Ansgar Gabrielsen har ved flere anledninger indikert at regjeringen kommer til å flytte innovasjonspolitikken mot et mer aktivt fokus på indirekte virkemidler. Det at den nye regjeringen startet med å kutte bevilgningene til innovasjon og næringsrettet FoU til Norges Forskningsråd og SND, og samtidig introduserte den nye skattefradragsordningen for små bedrifter, underbygger dette synet.

Et av hovedpunktene på den nye nærings- og handelsministerens agenda er dessuten å privatisere statsseide bedrifter helt eller delvis, samt å sette ut offentlige tjenester på anbud. NHD har nylig offentliggjort rapporten *Virkemidler for morgendagens næringsliv*, en gjennomgang av de ulike innovasjonspolitiske virkemidlene i Norge. Rapporten er tilgjengelig på nettet.

<http://www.odin.dep.no/nhd/>

Norges forskningsråd er blitt evaluert av Technopolis (desember 2001), og evaluererne er kritiske til institusjonens aktiviteter. Det argumenteres for at Forskningsrådet ikke har klart å samordne norsk forskning. Dette kan delvis forklares med mangel på finansiering og koordinering på departementalt nivå, men Forskningsrådet har også funnet det vanskelig å samordne sine interne aktiviteter. Hovedrapporten argumenterer imidlertid for et fortsatt samlet Forskningsråd.

I mai 2002 annonserte regjeringen at Norges forskningsråd ikke skal splittes opp, men at regjeringen vil foreslå en reorganisering høsten 2002. Utdannings- og forskningsminister Kristin Clemet har fremhevet et behov for et nært forhold mellom grunnforskning og anvendt forskning. I samme sammenheng har hun fremhevet at Forskningsrådet på mange områder fungerer bra, f eks i forbindelse med samordning av internasjonalt forskningssamarbeid og en mer samordnet politikk for forskningsinstituttene.

Stortingsmeldingen om regionalpolitikk ble publisert våren 2002 (St. meld. nr. 34 2000-2001) *Om distrikts- og regionalpolitikken*, der hovedmålsettingen for politikken var å sikre en balansert utvikling i forhold til bosettingsmønster og næringslivsvekst. Stortingsmeldingen summerer opp forandringene i politikk ved å vise at det vil bli et skift i fokus, organisering og virkemidler:

- Fra kommuner til regioner
- Fra enkeltvirkemidler til mer samordnede behov
- Fra enkeltbedrifter til en felles innsats for regional utvikling
- Fra sektororienterte virkemidler til en samordnet innsats
- Fra sentraliserte reguleringer til mer regional frihet

Et annet interessant aspekt ved stortingsmeldingen er den sterke tendensen til å bruke offentlig FoU og innovasjonsvirkemidler og finansiering for å styrke næringslivet, sysselsettingen og befolkningsstørrelsen i regioner og ikke-urbane områder.

Det nye virkemidlet for å støtte bedrifter som investerer i FoU, *Skattefunn*, vil ha en regional dimensjon. Bedrifter i Nord-Norge kan få 30% av sine FoU-utgifter dekket av staten. I resten av landet blir 25% dekket.

Det pågår nå en diskusjon om fylkeskommunenes rolle i innovasjonspolitikken. SNDs distriktskontorer har allerede tatt over det meste av SNDs virkemidler og fungerer også som Forskningsrådets inngangsportaler i regionene.

Virkemidlene i Norge

I de følgende avsnitt vil innovasjonspolitiske tiltak og virkemidler bli presentert. Virkemidlene er organisert etter kategoriene som benyttes i EU-kommisjonens Trend Chart on Innovation: (i) innovasjonskultur, (ii) rammebetingelser for innovasjon og (iii) forskning for innovasjon.

Under hver hovedkategori er det 5-6 underkategorier. Mange virkemidler vil nødvendigvis falle inn under flere av kategoriene, men de er plassert der hovedfokus er mest tydelig eller fremtredende.

Innovasjonskultur

Man kan tenke seg en rekke ulike aktiviteter og områder som kan bidra til å fremme en kultur som verdsetter læring og innovasjonsaktiviteter. Man kan satse på utdanning av den oppvoksende generasjon, men også videreutdanne den allerede yrkesaktive befolkningen i retning av en mer innovasjonsrettet måte å tenke og arbeide på.

Mobilitet av studenter, forskere og lærere vil også påvirke holdningene til entreprenørskap og innovasjon. Videre kan det settes i verk generelle tiltak for å øke allmennhetens forståelse for innovasjon og forskning.

For å fremme en innovasjonskultur i næringslivet kan det offentlige tilby bedrifter støtte til å oppnå en mer innovasjonsfokuset bedriftsorganisering og ledelse.

Innovasjonskulturen kan også endres gjennom støtte til klynger og innovasjonssamarbeid, der bedrifter som ikke er innovasjonsrettet kan lære av dem som har mer innovasjonsaktivitet. I tillegg kan tiltak som fokuserer på offentlige myndigheters behov og kunnskapsgrunlaget for innovasjonspolitikken bidra til fremming av innovasjonskulturen i et land.

Utdanning og etterutdanning

Utdanning spilte en viktig rolle i valgkampen høsten 2001. Selv om hovedfokus var på grunnskoleutdanning, reflekterer denne forsterkede interessen for utdanning en generell interesse for kompetansebygging, inkludert høyere utdanning og livslang læring.

Entreprenørskap i skolen

Utdannings- og forskningsdepartementet, sammen med LD, FID, KAD og NHD, samarbeider om utvikling av entreprenørskap. UFD utvikler blant annet veiledninger, læreplaner og andre styringsdokumenter og bidrar til at utdanningssystemet har kompetanse til å arbeide med entreprenørskap.

UFD har opprettet et sekretariat for utviklingstiltaket Distriktsaktiv skole ved Høgskolen i Stavanger, som har til oppgave å være pådriver for det sentrale arbeidet med faglig utvikling. Sekretariatet vil gi løpende informasjon til kommuner, fylkeskommuner og fagmiljøer, bidra til å fremme aktuelt veiledningsstoff om entreprenørskap og innhente data om arbeidet ute i skolene.

Statens utdanningskontorer skal ha til oppgave å bidra med spredning av informasjon om ulike tiltak og bistå med veiledning og sektorovergrepene samordning.

<http://odin.dep.no/ufd/norsk/dep/etater/014081-990057/index-dok000-b-n-a.html>

Universiteter og høyskoler, spesielt lærerutdanningene, har et særlig ansvar for å utvikle entreprenørskap som strategi og utdanningsmål, bl.a. gjennom desentralisert 10-vektallsstudiet i arbeidslivskunnskap.

Kommuner og fylkeskommuner er bedt om å opprette sektorovergrepene styringsgrupper og utvikle en plan som viser hvordan aktuelle skole- og opplæringstiltak kan gå inn som grunnlag for verdiskaping og næringsutvikling.

Intensjonene med entreprenørskap som utdanningsmål er innarbeidet i det nye læreplanverket. Grunnkolens ledelse har ansvar for å realisere læreplanene og bygge opp en pedagogisk plattform som grunnlag for å fremme entreprenørskap i skolens fag og stimulere til et allsidig læringsmiljø.

I tilvalgsfaget ”praktisk prosjektarbeid” omtales entreprenørskap som en sentral kvalitet. Elevbedrift og distriktsaktiv skole nevnes som aktuelle områder for samarbeid mellom skolen og nærmiljøet. I planen for skolens og elevenes valg inngår “entreprenørskap, elevbedrift, distriktsaktiv skole, positivt skolemiljø” som eksempler på en profilering av dette arbeidsfeltet. Foreldrene er en viktig målgruppe.

I videregående opplæring legges det vekt på å gi kompetanse også for yrker som ikke finnes i dag. Det er et mål at flere skal utvikle seg til å bli entreprenører, og videregående opplæring kan bidra både med å gi kunnskap om og å utvikle en positiv holdning til entreprenørskap hos ungdom.

I tråd med dette legges det i videregående opplæring stor vekt på å utvikle evne til å kunne samarbeide, vise ansvar og være kreativ. Dette er sentrale elementer i arbeidet med å etablere og drive en bedrift. Alle læreplaner stiller krav om minst ett tverrfaglig prosjekt, og det å etablere og drive en elevbedrift er et godt eksempel på et tverrfaglig prosjekt.

Voksenopplæring omfatter organisert opplæring for voksne, grunnutdanning, videre- og etterutdanning og folkeopplysning og mer uformell læring knyttet til arbeid og fritid. Kompetanse innen entreprenørskap og etablering har fått økt oppmerksomhet de siste årene også innen voksenopplæringen, f.eks. kurstilbud som tar sikte på etablering og jobbskaping. I voksenopplæringen bør entreprenørskap vektlegges i framtidige videreutdannings- og etterutdanningsprogrammer.

I høyskolesektoren er entreprenørskap og kompetanse for nyetablering utviklet ved flere institusjoner. Et 10-vektallsstudium i arbeidslivskunnskap med vekt på distriktsaktiv skole og næringsutvikling ble organisert ved i alt 15 høyskoler i 1996. Særlig Høgskolen i Stavanger har lang erfaring med studiet i arbeidslivskunnskap. I lærerutdanningen vil entreprenørskap bli vektlagt i grunnutdanningen og i videre- og etterutdanning av skolens personale.

Det er opprettet en egen Web-portal for arbeidet med entreprenørskap i skolen:

<http://www.entreprenorskap.no/>

Distriktsaktiv skole skal stimulere entreprenørskap i skolen for slik å bidra til at det skapes nye arbeidsplasser i distriktene. Programmet er basert på et samarbeid mellom skoler, lokale myndigheter og bedrifter, og er en avlegger av ARBIDI-prosjekter (Arbeidslivskunnskap i distrikta). Programmet er finansiert av Utdannings- og forskningsdepartementet.

Distriktsaktiv skole tar sikte på å fremme følgende målsettinger:

1. ”Gje dei unge tru på eigne skapande krefter og evne til å sjå og til å bruke lokale ressursar som grunnlag for utvikling av arbeidsplassar. ”
2. ”Få skolen til å bli konkret medverkar i å utvikle entreprenørskap og kompetanse for jobbskaping. ”
3. ”Utforme strategiar for å sette skole og utdanning inn i ein distriktsaktiv og sektorovergripande posisjon.”
4. ”Lage konkrete tiltak for elevar og ungdom som set dei meir i stand til skapande verksemd og jobbutvikling.”
5. ”Satse på arbeid med elevbedrift som læringsmiljø, lokale ressursar, kompetansetilføring og næringsutvikling.”

<http://www1.his.no/prosjekt/ds/info/index.htm>

Kompetanseutviklingsprogrammet er etablert av Utdanningsdepartementet og skal bidra til innovasjon i livslang læring. Det ble bevilget 100 millioner kroner til programmet i 2001. Både bedrifter, arbeidstakerorganisasjoner og andre kan ta initiativ til prosjekter under dette programmet. Voksenopplæringsinstituttet VOX administrerer programmet. VOX ble etablert i januar 2001 gjennom en sammenslåing av tre andre institutter.

<http://odin.dep.no/ufd/norsk/publ/handlingsplaner/014061-990041/index-dok000-b-n-a.html>

<http://www.vox.no/>

Mobilitet av studenter, forskere og lærere

Det er ingen klare indikasjoner på at mobiliteten av studenter, forskere og lærere er for lav, i hvert fall ikke når det gjelder trafikken fra kunnskapsinstitusjonene til næringslivet.

Universitetene og høyskolene står imidlertid overfor en alvorlig mangel på forskere. De policy tiltakene vi har sett på dette området har derfor vært forsøk på å rekruttere vitenskapelig personell til disse institusjonene. Til tiltakene hører en økt satsing på doktorgrads- og post.doc. stipend.

Allmennhetens forståelse for innovasjon og forskning

Tiltak for forskning

Forskningsrådet har etablert en rekke tiltak som skal bidra til å øke allmennhetens forståelse og interesse for *forskning*. Motivet er todelt: For det første ønsker man å øke interessen for forskning, slik at samfunnet samlet sett blir i stand til å utnytte forskningsresultatene på en bedre måte. Samtidig er policy apparatet preget av en sterk tro på forskningens nytteverdi. Tiltakene skal da bidra til å formidle denne begeistringen til allmennheten – og da spesielt barn og unge – for å sikre fremtidig støtte til investeringer i FoU og for å sikre rekrutteringen til forskeryrket.

Nysgjerrigper

Nysgjerrigper er en konkurranse og klubb for barn mellom seks og 13 år som skal øke barnas forståelse for forskning og teknologi. Tanken er at tiltaket på sikt vil bidra til økt rekruttering til forskerutdanningene. Skolebarna får et eget blad, mens lærerne får en lærerveiledning og materiell som kan brukes i undervisningen.

Bladet *Nysgjerrigper* kommer med 4-6 nummer i året. Det presenterer vitenskap og forskning gjennom fargerike artikler. Bladet egner seg best for barn på mellomtrinnet i skolen, men har stor appell også blant de yngste barna i grunnskolen.

Lærerkurs er også et av *Nysgjerrigper*'s tilbud, hvor Forskningsrådet formidler kontakt til personer og institusjoner som kan gjennomføre korte kurs for lærere i ”*Nysgjerrigper*-metoden.”

<http://www.forskningsradet.no/fag/andre/nysgjerrigper/>

forskning.no

forskning.no, den nye Internett-portalen for forskningsformidling som ble etablert i april 2002, skal også bidra til en økt interesse for forskning og utvikling hos folk flest.

forskning.no skal fungere som en ressursbank for norsk og internasjonal forskning og publiserer nyheter og artikler om ny forskning. Det er et sentralt mål å forbedre allmennhetens forståelse for forskning og hjelpe samfunnet med å gjøre bruk av det potensialet som ligger i pågående forskning. Hovedmålgruppen er unge voksne fra 15 år og oppover. Nettstedet skal utvikle spesielle tilbud til journalister, bedrifter og utdanningsinstitusjoner.

Nettstedet *forskning.no* ble formelt stiftet som ”Foreningen for drift av *forskning.no*” den 31. januar 2002. Nettstedet ble lansert 10. april 2002.

forskning.no er initiert av Norges forskningsråd, og eies av en rekke sentrale norske forsknings- og utdanningsinstitusjoner:

- Norges forskningsråd
- Universitetet i Oslo
- Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet (NTNU)
- Universitetet i Tromsø
- Norges landbrukshøgskole
- Høgskolen i Oslo
- Høgskolen i Stavanger
- Høgskolen i Bodø
- Norsk Polarinstitut
- Nordlandsforskning
- Agderforskning

forskning.no består av en sentral redaksjon i Oslo, et utstrakt frilansnettverk og andre bidragsytere. Eierinstitusjonene til *forskning.no* har direkte tilgang til publiseringsystemet og sender sine saker inn til publisering hos den sentrale redaksjonen.

forskning.no er ved lansering et rammeverk basert på et minimum av innhold produsert av den sentrale redaksjonen, frilansnettverket og eierinstitusjonene. I løpet av de første seks

månedene vil forskning.no lansere en rekke nye tjenester og opparbeide en bred kunnskapsbase.

forskning.no har fått midler fra Nærings- og handelsdepartementet til å bygge opp en egen seksjon for næringsliv, der sammenhengen mellom forskning og næringsutvikling skal synliggjøres, samtidig som seksjonen blir et møtested mellom forskningsmiljøene og næringslivet.

forskning.no skal bygge opp en egen seksjon som er spesielt rettet mot skoleverket. Kunnskapsbasen av nyheter, bakgrunnsartikler og øvrig informasjon skal stå sentralt sammen med spesiallagde tjenester som kan brukes av lærere, elever og studenter.

forskning.no jobber sammen med Futurama, som er et kompetansenettverk viet formidling av fremtidsstoff, for å bygge opp tjenester der det settes fokus på forskning og kunnskap om fremtiden.

<http://www.forskning.no/>

Forskningsdagene

Forskningsdagene er Forskningsrådets årlige arrangement for forskning. En rekke forskningsinstitusjoner landet over inviterer publikum til sin egen institusjon og til ulike andre arrangementer.

Forskningsdagene er en landsomfattende festival der folk i alle aldre og med allslags bakgrunn får møte forskerne og forskningen på en ny måte. I slutten av september hvert år presenteres spennende eksempler fra den brede norske floraen av forsknings- og utviklingsaktiviteter (FoU) gjennom publikumsvennlige arrangementer over hele landet, herunder interaktive arrangementer, foredrag, workshops, omvisninger, utstillinger, debatter osv. Forskningsdagene 2001 satt ny rekord med 850 enkeltarrangementer fordelt på 150 lokale arrangørinstitusjoner.

De lokale Forskningsdags-arrangørene spenner fra universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter til bedrifter, biblioteker, museer og andre offentlige institusjoner. Arrangørene bestemmer selv hvordan de vil presentere sine FoU-aktiviteter for publikum. Forskningsdagens nasjonale sekretariat er lagt til Norges forskningsråd.

De første Forskningsdagene fant sted i 1995, på initiativ fra Norges forskningsråd.

<http://www.forskningsdagene.no/>

Andre

Forskningsrådet har også et eget program, *RENATE*, som skal øke interessen for matematikk og naturvitenskap i alle nivå av utdanningssystemet.

Videre finansierer Forskningsrådet egne studier av *public understanding of science and technology (PUST)* som utføres av NIFU.

Tiltak for innovasjon

Det finnes en rekke tiltak som skal bidra til å stimulere til entreprenørskap i befolkningen. I praksis er entreprenørskap og innovasjon termer som overlapper. Definerer man innovasjon

som ”nye måter å gjøre nye ting på” vil også tradisjonelle bedriftsetableringer falle inn under innovasjonsbegrepet.

Start Norge

Start Norge ble opprettet 21. november 2000 av Start NTNU og Start NLH som et felles samarbeidsorgan. Pr. 12. mars 2001 var det opprettet lokallag ved NTNU, Norges landbrukshøyskole, NHH, Universitetet i Oslo, BI Sandvika, Høgskolen i Østfold og Høgskolen i Stavanger. Til sammen sørger lokallagene for aktiviteter og tilbud om navigeringshjelp i nyskappingsprosessen for ca. 75 000 studenter i Norge.

Start Norge sørger for at studenter interessert i å skape noe får tilgang på informasjon, kan treffes for erfaringsutveksling og kompetanseøkning. En til to ganger i året samles alle lokallagene for å utveksle erfaringer, bli kjent med hverandre og lære om entreprenørskap.

Start Norge arbeider i dag med å kontakte lignende organisasjoner i andre land. Start Norge er for tiden finansiert av lokallagene ved NTNU og NLH og arbeider med å skaffe finansiering til de ulike aktivitetene.

<http://www.startnorge.org/>

Venture Cup

Venture Cup er et internasjonalt tiltak som ble etablert av McKinsey & Company i 2000. Den norske avdelingen har nå fått sitt eget sekretariat. *Venture Cup* har eksistert i flere europeiske land siden 1996. *Venture Cup* i Norge er nå en stiftelse.

Venture Cup er en konkurranse for folk som har en god forretningsidé. De som deltar får mulighet til å utvikle sin idé til en gjennomførbar forretningsplan, ved hjelp av erfarne entreprenører, bedriftsledere, profesjonelle investorer og rådgivere.

Forretningsideer kan være sensitive og ”hemmelige”. Alle i *Venture Cup* (jury, veiledere og sekretariatet) må derfor skrive under på en konfidensialitetserklæring som varer i fem år. Deltakerne velger selv hva som skal offentliggjøres.

Konkurranseselementet i *Venture Cup* er hovedsakelig med for å sikre fremdrift og påtrykk i prosessen med å utarbeide den endelige forretningsplan. Verdien for deltakerne ligger ikke bare i de potensielle premiene, men vel så mye på læringen, nettverket med kontakter og de erfaringene som deltakerne får. Konkurransen er åpen for alle og deltakelsen er gratis.

Venture Cup består av fire hovedelementer:

- **Utdanning:** Det blir gjennomført praktisk orienterte forelesninger i Bergen, Trondheim, Oslo og Tromsø. Forelesningene skal dekke de viktigste faktorene ved å etablere egen virksomhet. I tillegg har *Venture Cup* gitt ut en håndbok skreddersydd for dette formålet.
- **Veiledning:** Et nettverk av veiledere er tilknyttet *Venture Cup*. Disse veileder deltakerne i prosessen dersom det er ønskelig. Veiledernettet vil kunne gi råd om spesifikke problemstillinger knyttet til eksempelvis patenter, skatt, regnskap o.l. Se egen side om veiledning for mer informasjon.
- **Inspirasjon:** Det arrangeres møter i hver fase av konkurranse, der erfarne gründere presenterer relevante tema.

- Konkurransen: Det fjerde elementet er konkurransen, de beste bidragene får premier, heder og omtale.

<http://www.norge.venturecup.org/>

Andre

Det finnes også et eget norsk magasin for entreprenørskap kalt *Gründer*.

<http://www.grunder.no/>

Gründerskolen eller *The Norwegian School of Entrepreneurship* ble unnfanget av professor Nils Damm Christophersen ved Universitetet i Oslo. Han var blant annet sterkt inspirert av det han hadde sett ved Stanford University. I 1999 dro seks master studenter i informatikk til California som ledd i et kurs ved BI. I 2001 deltok 49 studenter. Følgende institusjoner er nå med i prosjektet: AHO, UiB, HiB, UiO, BI, NLH, NTNU og UiT.

Gründerskolens program består av tre deler: Et forkurs om våren, et tremåneders sommerprogram med hospitering i USA og et avsluttende seminar om høsten. Studentene skal levere en oppgave som beskriver den bedriftskulturen de har vært en del av.

<http://www.grunderskolen.no/>

Innovasjon og bedriftsledelse

Brukerstyrte programmer

De brukerstyrte FoU-programmene er basert på den forutsetning at bedrifter som vil ta del i offentlig finansierte FoU-programmer skal ha avgjørende innvirkning på innretning, kontroll, ledelse og implementering av relevante programmer og prosjekter.

Ideen bak dette konseptet er at det er bedriftene som best kan definere næringslivets behov, og at bedriftene i større grad vil kunne finne frem til muligheter for suksess og vekst. Ikke desto mindre fremhever retningslinjene som følger disse programmene behovet for nært samarbeid med universiteter, høyskoler og FoU-institutter. De brukerstyrte programmene representerer en del av Norges Forskningsråds næringslivsrettede programmer. Den andre består av langsiktige strategiske programmer.

Målgruppen for de brukerstyrte programmene er alle typer bedrifter, men med et særlig fokus på SMBer. I forhold til tidligere har Forskningsrådet gått mer over til å finansiere FoU-prosjekter med en høyere risiko. Bedriftene som deltar i brukerstyrte programmer skal ta del i initiering, finansiering og styring av FoU-prosjektene. Bedriftene prioriterer hvordan midlene skal brukes, og skaffer i gjennomsnitt mellom 60 til 65% av kapitalen som det er behov for.

Forskningsprogrammene og prosjektene skal fortrinnsvis ha et stort potensial for verdiskapning, inkludert stor samfunnsmessig nytte ut over effektene i de deltakende bedriftene. Nyten skal bidra til en mer kunnskapsbasert næringsstruktur som kan skape langvarige inntekter og effekter. Et nært samarbeid med universiteter, høyskoler og FoU-institutter vektlegges.

Brukerstyrt forskning har vært et vellykket virkemiddel for å støtte bedrifters FoU i Norge. Hovedkonklusjonene fra en evaluering¹ i 1997 konkluderte imidlertid at det er usikkerhet med

¹ Hervik og Waagø (1997) 'Evaluering av brukerstyrt forskning', BI og NTNU, Oslo/Trondheim

hensyn til de økonomiske resultatene og lønnsomheten ved de brukerstyrte programmene. Man kan se vesentlig positive effekter fra investeringer i kompetansebygging og nettverksaktivitet, og programmene har antakelig gitt rimelig samfunnsmessig nytte, men det fremheves at det er en for lav addisjonalitet og risiko i den samlede porteføljen.

Møreforskning har gjort en studie av brukerstyrt forskning² som viser at programmene er viktige for bedriftene. Halvparten av bedriftene forventer økonomiske resultater etter to år og 40% av bedriftene mener at disse FoU-prosjektene ikke ville ha blitt iverksatt uten støtten fra Forskningsrådet. Bedriftene mener også at den offentlige støtten fører til større og mer risikovillige prosjekter.

NT-programmet

Nyskappings- og teknologiprogrammet for Nord-Norge, NT-programmet, startet i 1987, og inneværende programperiode går fra 2000 til 2003. Programmet gir støtte til innovasjon i Nord-Norge ved å fremskaffe kapital, gi råd og utvikle bedriftsnettverk og kunnskapsinstitusjoner.

Programmet administreres av SND på vegne av KRD. Bevilgningene til NT-programmet var i 2000 NOK 22 millioner og NOK 24 millioner i både 2001 og 2002.

Nord-Norge har en sårbar økonomisk struktur med mange små bedrifter. Det opprinnelige målet med programmet var kompetanseoverføring og spredning av kjent teknologi til bedrifter i de tre nordligste fylkene. I den andre programperioden startet man også med utvikling av nye produkter og prosesser, samt markedsføring. For å komme i betraktning må bedriftene være teknologibaserte og innovasjonsorienterte.

Bedriftene i NT-programmet kan søke om finansiell støtte. En mindre del av programmet er rettet mot samarbeid og nettverksaktivitet mellom bedrifter i distriktene. Noe støtte gis til *forprosjekter* eller testprosjekter, inkludert utviklingen av en forretningsplan, markedsanalyse, leting etter samarbeidspartnere, identifisering av pilotkunder, studier av brukerbehov og teknologiske mulighetsstudier. Den dokumentasjonen som lages under forprosjektet brukes til å avgjøre om en bedrift får ytterligere støtte.

Maksimum offentlig støtte er 50% av prosjektkostnadene eller NOK 300 000.

Utviklingsprosjekter dekker aktiviteter fra forprosjekt til ferdig utviklet prototyp, inkludert testing av produksjonsprosesser. Denne typen støtte kan også gis til vesentlig forbedring av et eksisterende produkt eller utvikling av nye og forbedrede måter å produsere på. Maksimum offentlig støtte er 50% av prosjektkostnadene eller NOK 2.5 millioner. NT-programmet kan også gi *fadderstipend* som gjør det mulig for bedrifter å ansette forskere eller eksterne kunnskapsinstitusjoner (se TEFT-programmet)

Målet med NT-programmet er å gjøre nye og allerede eksisterende teknologibaserte bedrifter mer innovative. Det er foretatt en rekke evalueringer av NT-programmet³, og da

² Årlig gjennomgang av Norges forskningsråds brukerstyrte forskning basert på data fra Forskningsrådets PROVIS database fra og med 1997. Bræin et al (2000) Møreforskning

³ Arbo, P. og Gulowsen, J. (1992), FORUT Samfunnsforskning rapport SF 032-4059

Isaksen, A. et al. (1996), STEP rapport 1/96

Isaksen, A., Asheim, B. T. og Remøe, S. O. (1999), SMEPOL rapport nr. 5

konklusjonene fra den siste ikke skiller seg nevneverdig fra de foregående, har vi valgt å presentere kun den siste.

Hovedkonklusjonen var at behovet for et selektivt virkemiddel for å øke FoU-innsatsen i nordnorsk næringsliv ikke er nevneverdig redusert i forhold til da NT-programmet i sin tid ble opprettet, men at mulighetene for suksess er større nå fordi næringslivet sannsynligvis er bedre rustet til å ta imot den støtten NT-programmet gir. Dette vil bety økt effekt av virkemiddelet målt i gode prosjekter.

Programmets formål og målstruktur er som relevant og god. Evalueringene fremhever allikevel at programmets fokus bør ligge på å få utløst og gjennomført flest mulig vellykkede teknologiprojekter i landsdelen, og at hva slags type bedrifter som gjennomfører dem er underordnet. NT-programmets arbeidsform får også god karakter. Det blir hevdet at programmet er blitt mer 'satt' i formen, og at fokus i større grad ligger på utviklingsprosjekter av inkrementell karakter innenfor kjent teknologi. Evalueringene mener at programmet i større grad bør dyrke entreprenørskapskultur.

Evalueringen viser at de økonomiske effektene foreløpig er usikre, men at de synes å være noe lavere enn tidligere. Dette forklares imidlertid med at man i forhold til tidligere har målt effektene nokså tidlig i programperioden, og at det har vært større fokus på nyetableringer. Effekter i form av økt FoU-satsing, kompetanseoverføring og bidrag til nettverksutvikling er på linje med tidligere. Programmet vurderes å være samfunnsøkonomiske lønnsomt, og addisjonaliteten relativt høy.

FRAM

FRAM startet i 1992 og er nå inne i sin fjerde programperiode. Inneværende programperiode startet i 2002 og er planlagt avsluttet i 2005.

Programmet administreres av SND, og hadde i 2001 et budsjett på NOK 40 millioner kroner. Av dette beløpet var NOK 17,3 millioner fra det landsdekkende utviklingstilskuddet, NOK 11,2 millioner fra distriktsutviklingstilskuddet og NOK 11,5 millioner fra program for kompetanseutvikling.

FRAM støtter grunnleggende læring i SMBer (bedrifter med 1-30 ansatte), særlig innenfor området lederskap og oppbygging av bedriftsstrategier, der målet er å gjøre bedriftene mer lønnsomme. Målsettingen for programmet er en lønnsomhetsforbedring i 75% av deltakerbedriftene tilsvarende 5% av fjorårets driftsinntekter og gjennomføringen av tiltak som styrker bedriftenes konkurransekraft.

Tidlig på 1990-tallet hadde Forskningsrådet stor suksess med det såkalte BUNT-programmet, et teknologidrevet program rettet mot å forbedre bedrifters evne til å finne fram til og bruke ny teknologi fra andre bedrifter eller forskningsinstitusjoner. BUNT-programmets fokus ble imidlertid stadig mer rettet mot ledelsesopplæring enn mot direkte bruk av vitenskap og teknologi, og SND ble tildelt oppgaven med å utvikle et oppfølgerprogram, FRAM. FRAM rettes nå eksplisitt mot ledere i SMBer.

FRAM-programmet starter opp med en analyse av nåsituasjonen i bedriften. Målet er å gi bedriftsledelsen og programadministratorene en statusrapport slik at de kan kartlegge

bedriftens forbedringspotensial. Analysen danner basis for en strategisk handlingsplan bestående av aktiviteter som bedriften skal gjennomføre i løpet av de 15 månedene som programmet varer. Mellom åtte og ti bedrifter i tilhørende samme region møtes seks ganger for å diskutere resultater og erfaringer innen alle områdene i verdikjeden, med et spesielt fokus på lederskap. Rådgivere med ledererfaring følger opp bedriftenes aktiviteter mellom disse møtene.

FRAM deles opp i fire utviklingsmodeller⁴:

- FRAM-L (bedrifter med 1-7 årsverk), hvor deltakeravgift er NOK 15.000
- FRAM-S (bedrifter med 8-30 årsverk), hvor deltakeravgift er NOK 25.000
- FRAM-A (agro-FRAM for gårdsbruk)
- FRAM-V (tidligere deltakerbedrift), hvor deltakeravgift er NOK 15.000

Gjennomføringen av FRAM-programmet er organisert slik at bedriftene utvikler kunnskap, ferdigheter og holdninger (som reflekteres i SNDs trekantmodell for kompetanseheving bestående av delene teoriundervisning, kollegialæring og relevant problemstilling fra egen bedrift).

FRAM-programmet ble evaluert i 1997⁵, og evalueringen viste at mange av bedriftene nådde målet om 5% lønnsomhetsøkning, og at mange bedrifter rapporterte om økt kunnskap og kompetanse. Lønnsomhetsøkningen var imidlertid ikke særlig annerledes enn for en kontrollgruppe av bedrifter som ikke tok del i programmet. FRAM ble allikevel anbefalt videreført fordi andre studier viste at det var et behov for utvikling av strategisk tenkning og bedriftsledelse, samt at deltakende bedrifter mente at programmet var nyttig. FRAM-bedriftene gjorde bl. a større investeringer enn bedriftene i kontrollgruppa.

<http://www.fram-snd.com/kunder/snd/nofpaper.nsf?Open>

ENT

Etablering med ny teknologi – ENT - startet i 1991. Den praktiske gjennomføringen av ENT-programmet er lagt til Teknologisk Institutt (TI) der TI-ansatte fungerer som konsulenter for ENT-bedriftene. SND er ansvarlig for godkjenning av søknader og avgjør støttebeløp. I 2001 hadde ENT et budsjett på rundt NOK 8 millioner, der i underkant av NOK 5 millioner kom fra landsdekkende utviklingstilskudd og i overkant av NOK 3 millioner kom fra distriktsutviklingstilskudd.

For å redusere risikoen for entreprenører tilbyr ENT-programmet finansiell støtte til rådgivning for nystartede bedrifter i den tidligste utviklingsfasen av produkter, prosesser eller ideer. Entreprenøren får f.eks. hjelp til kartlegging av risiko og markedsforhold, strategiutvikling, bygging av prototyper og identifisering av relevante partnere og kunder. Mange av ENT-rådgiverne har selv vært entreprenører. Programmet er organisert i tre faser som følger utviklingen av en etablering fra vurdering av idé, via et forprosjekt til selve etableringen av bedriften med kommersialisering av et produkt.

⁴ FRAM-M (bedrifter med over 30 årsverk) var tidligere aktiv del av FRAM-programmet, men er fra 2001 ikke prioritert målgruppe. Markedssvikten i denne gruppen av bedrifter er trolig mindre enn for bedrifter med under 30 ansatte.

⁵ Nesheim, T. et al (1997) 'Evaluering av FRAM-programmet i SND', SNF rapport 84/97, Bergen

Målet med første fase er å jobbe med ideen for å finne løsninger på kritiske teknologiske faktorer, samt å avklare markedsbehov. Det foretas foreløpige vurderinger av lønnsomhet, organisering av prosjektet og vurdering av mulighet for kommersialisering, samt utvelgelse av prosjekter. Det gis ikke noe finansiell støtte til denne fasen.

I forprosjektfasen er målet å utvikle en realistisk forretningsplan for prosjektet for å legge grunnlag for en etablering. En delvis uttesting av kritisk teknologi gjøres (muligens utvikling av en ny prototyp/modell), og behovet og potensialet for produktet kartlegges gjennom markedsanalyser. Det foretas aktive søk etter partnere, referansepersoner og finansieringskilder. SND kan støtte denne fasen med 50% av kostnadene.

Den tredje fasen er den faktiske bedriftsetableringen. Hovedmålet for denne fasen er å organisere bedriften med styre og daglig ledelse, samt å bemanne andre funksjoner og teste kritiske faktorer (prototyp/modell). Markedspotensialet stadfestes, og det skal arbeides med å knytte markedskontakter og/eller allianser med etablerte bedrifter. For at SND skal bidra finansielt i denne fasen forutsettes det at prosjektet tilføres tilstrekkelig privat kapital. SNDs toppfinansiering skal bidra til økt finansiell medvirkning fra eierne, eller til at nye finans-/eierinteresser deltar i prosjektet.

BIT

Bransjeorienterte IT-prosjekter – BIT – startet opp i 1989, og den første bransjen som gjennomførte såkalt Startprosjekt var hotellnæringen. Siden har mange bransjer gjennomført BIT og programmet omfatter etter hvert 25 bransjer. Hovedmål for programmet var fra starten av å øke små og mellomstore bedrifters konkurransekraft og lønnsomhet gjennom utvikling og implementering av felles IT-løsninger på bransjenivå i et tett samarbeid mellom bedrifter, bransjeforeninger og leverandører. Etter hvert har fokus dreid mer mot elektronisk forretningsdrift. Målet er blitt å bidra til intern og elektronisk forretningsdrift i verdikjeder for å øke SMBers konkurransekraft. Et viktig mål er derfor spredning av løsninger i de enkelte bransjer.

BIT-programmet jobber etter en bedriftsstyrt samarbeidsmodell som omfatter e-handelsløsninger på verdikjedenivå og verktøy for effektiv anvendelse av IKT på bedriftsnivå.

SND administrerer BIT-programmet, og budsjettet i 2001 var NOK 43,8 millioner, fordelt på henholdsvis NOK 29 millioner gjennom distriktsutviklingstilskudd og NOK 15 millioner gjennom landsdekkende utviklingstilskudd. SND samarbeider med bransjeforeninger, pilotbedrifter og softwareleverandører. Bransjeforeningene koordinerer aktivitetene vis-à-vis de relevante bransjene. Pilotbedrifter utvikler nye IT-løsninger som kan implementeres av andre bedrifter i den relevante bransjen.

BIT-programmet består av fem faser:

- Startprosjekt (statusanalyse, kravsspesifikasjon, leverandørundersøkelse)
- Forprosjekt (organisering, leverandørundersøkelse, kontraktsforhandlinger)
- Hovedprosjekt (kontrakter, utvikling av 2-3 hovedløsninger per bransje, implementering, drift)
- Forbedringsprosjekt (videreutvikling av programvaren, organisasjons- og kompetanseutvikling)

- Spredningsprosjekt (spredning av programvaren til nye bedrifter i bransjen, kontrakter)

I følge SND⁶ viser effektmålinger som ble gjennomført høsten 2001 en svært god spredning i de bransjer som har ferdig utviklede bransjeløsninger, og det er også oppnådd gode effekter i pilotbedriftene. Målingene viser både rasjonaliseringseffekter og strategiske effekter.

Rasjonaliseringseffektene omfatter bedre grunndata og rutiner, bedre produksjonsstyring og logistikk, samt bedre statistikk og prognoser. Av strategiske effekter kan bedre markedsføring og kundeservice, kontinuerlig kompetanseheving og grunnlag for elektronisk forretningsdrift fremheves.

<http://bit.bransje.net/>

<http://www.snd.no/sndweb/SND.nsf/Tilbud?OpenAgent&Tittel=BIT%20%2D%20Bransjeorientert%20IT&Side=Kompetanse>

Verdiskaping 2010 (VS 2010)

Programmet Verdiskaping 2010 – Bedriftsutvikling gjennom bred medvirkning er et samarbeid mellom Norges Forskningsråd, LO, NHO og SND, som startet opp i 2001 og har programperiode ut 2010. Norges Forskningsråd har det administrative ansvaret.

Hovedmålet med VS 2010 er å øke verdiskapingen i næringslivet, gjennom at bedrifter stimuleres til å samarbeide med forskere om organisasjonsutvikling, innovasjon og nyskaping.

Programmet legger stor vekt på betydningen av de ansattes brede medvirkning til læring, utvikling og nyskaping. Verdiskaping skal også fremmes gjennom etablering og styrking av bedriftsnettverk, og ved at bedriftsrettet kompetanse i forskningsmiljøene styrkes og gjøres mer tilgjengelig for bedrifter gjennom undervisning og anvendt forskning. Programmet har dessuten ambisjoner om å øke den vitenskapelige kunnskapen om utviklings- og innovasjonsprosesser, og å forbedre effektene av innovasjonspolitiske virkemidler gjennom bedre samarbeid.

VS2010 gir støtte til regionalt forankrede og sammensatte prosjekter. Disse prosjektene består av forskergrupper og deres bedriftspartnere som hver definerer et sett av utviklingsaktiviteter, forskningsagenda og sitt forhold til regionale virkemiddelaktører.

Det er vanligvis forskningsmiljøene som søker om støtte og er Norges Forskningsråds kontraktspartner. Støtte gis til forskeres deltakelse i utviklingsaktiviteter i enkeltbedrifter eller i bedriftsnettverk, forskeres deltakelse i samordning av interesser, oppgaver og ressurser i bredere regionale utviklingskoalisjoner, vitenskapelig produksjon (inklusive doktorgrader), og til organisatoriske tiltak som styrker forsknings- og utviklingsaktivitetene.

Det årlige budsjettet i de to årene programmet har vært i virksomhet, har vært på hhv. NOK 24,8 millioner i 2001 og NOK 21,3 millioner i 2002.

<http://program.forskningsradet.no/vs2010/>

Isbryterordningen

Isbryterordningen er et nasjonalt virkemiddel som gir profesjonelle råd og økonomisk støtte til bedrifter som bruker design for første gang. Isbryterordningen er et samarbeid mellom

⁶<http://bit.bransje.net/>

SND og Norges Designråd som startet opp i 1998. Imidlertid var det først i 2002 at det ble satt av spesielle midler til ordningen.

For 2002 har Norges Designråd og SND satt av NOK 500 000 hver til dette arbeidet. Gjennom Isbryterordningen kan SMBer med inntil 100 årsverk få støtte til produktutvikling eller utviklingen av en markedsstrategi, gitt at en ekstern designer engasjeres i utviklingsarbeidet. Designkontoret eller designeren som brukes må godkjennes og kvalitetssjekkes av Designrådet.

Alle som får støtte må ha gjort sine egne prosjektforberedelser basert på reelle markedsbehov. Søkere må også være villige til å gå inn på en strategisk plan og analysefaser sammen med designeren før første runde med utkast. Bedrifter som blir tildelt støtte må være villige til å finansiere resten av prosjektet selv. Det er mulig å søke støtte for inntil 50% av kostnadene for eksterne designtjenester, men en søker kan maksimum få NOK 50,000. Norges Designråd tilbyr også gratis rådgivning og designformidling.

Isbryterordningen brukes også som et generelt virkemiddel i alle SNDs programmer, ikke kun som et eget virkemiddel. Andre virkemidler kan støtte designaktiviteter, selv om ikke disse midlene er spesielt avsatt til Isbryterordningen.

Fond for regional omstilling og innovasjon

Fond for regional omstilling og innovasjon – omstillingsbevilgningen – ble introdusert som en ordinær bevilgning over KRDs budsjett i 1986. Det skjedde mot bakgrunn av en nyorientering i myndighetenes strategi for å hjelpe kommuner og regioner som opplever problemer relatert til et ensidig næringsgrunnlag. Etter 1970-tallets orientering mot subsidier, ble det nå fokusert på å sette inn ekstraordinære ressurser i en tidsbegrenset periode. Ressursene skulle i samspill mellom statlige myndigheter, kommuneledelse og lokalt næringsliv anvendes til å utvikle et mer robust, flersidig og konkurransedyktig næringsliv. Frem til 1986 ble hver enkelt sak lagt frem for Stortinget, og midler bevilget over Finansdepartementets budsjett.

Omstillingsbevilgningen administreres av SND, men KRD er også i stor grad aktivt medvirkende. Målet med ordningen er å styrke næringsgrunnlaget og øke verdiskapingen i regioner ved å skape en bredere næringsstruktur og mer attraktive jobbmuligheter. Et viktig fokus er å styrke regionenes egen evne til å utvikle et solid næringsgrunnlag. Målgruppen for omstillingsbevilgningen er regioner med et ensidig næringsgrunnlag som står foran store utfordringer relatert til sysselsetting og restrukturering. Fondet skal hjelpe slike regioner i å foreta omstillingstiltak som skal styrke deres næringsgrunnlag og konkurransevne. Både sentrale og regionale aktører er involvert i omstillingsprosessen, økonomisk så vel som administrativt. For å sikre at ulike tiltak er tilpasset lokale forhold og behov skal regionale aktører spille en sentral rolle.

Omstillingsbevilgningen er en særskilt post i KRDs budsjett, og KRD tildeler omstillingsmidler til kvalifiserte regioner. Regionale aktører – regionale og lokale myndigheter og lokalt næringsliv – er ansvarlige for utformingen og implementeringen av de spesielle omstillingstiltakene. Regionale og lokale myndigheter må bidra med tilsvarende beløp som sentrale myndigheter i et omstillingsområde. Lokalt næringsliv bidrar også. SND er ansvarlig for oppfølging og kvalitetssikring av de regionale aktivitetene.

Det er tre faser i en omstillingsprosess: En forberedelsesfase, en strategifase og en implementeringsfase. På initiativ fra lokale myndigheter gjøres det i forberedelsesfasen en

situasjonsanalyse av næringslivet og sysselsettingen i regionen. KRD dekker 50% av kostnadene for dette arbeidet, som skal gjøres i løpet av 2-3 måneder. På bakgrunn av denne analysen søker de sentrale aktørene i regionen KRD om status som omstillingsområde⁷.

I strategifasen utarbeider sentrale aktører i regionen strategiske mål og spesifikke tiltak for å nå disse målene. Lokalt næringsliv skal delta i dette arbeidet. Tidsperspektivet er 6-10 måneder og igjen dekker KRD 50% av kostnadene. I tillegg administrerer SND midler som skal dekke prosjekter som er relevante i denne fasen.

Samtidig tilbyr KRD og SND de sentrale aktørene i omstillingsområdet å delta i en prosjektlederprosess (PLP) som skal sikre at omstillingsprosessen ledes på en kompetent måte. Resultatet av denne fasen er en strategiplan som danner grunnlag for en søknad om omstillingsmidler fra KRD. Departementet behandler søknaden i samråd med SND og regionale myndigheter.

I implementeringsfasen opprettes en organisasjon som skal lede omstillingsarbeidet. Organisasjonen skal ha et styre bestående av lokale politikere og næringslivsaktører og med representanter fra SND og fylkeskommunen. Styret administrerer omstillingsmidlene.

Midlene skal brukes på tiltak som f. eks. bedriftsorienterte prosjekter, kompetansebygging, styrking av infrastruktur, ulike økonomiske virkemidler som investeringsstipend, lån, aksjekapital, osv.

I tillegg administrerer SND såkalte frie midler som skal brukes på prosjekter i omstillingsområdet. Tidshorizonten for implementeringsfasen er seks år bestående av tre toårsperioder. Ved avslutning av hver periode kan KRD stoppe den økonomiske støtten hvis omstillingsprosessen ikke viser tilfredsstillende resultater. Rapporteringer, møter og evalueringer skal sikre effektivitet og en generell læringseffekt av virkemidlet.

De siste 4 årene har omstillingsbevilgningen årlig ligget på omkring NOK 80-90 millioner kroner: NOK 82 millioner i 2001, NOK 92 millioner i 2000, NOK 82 millioner i 1999, og NOK 81,7 millioner i 1998.

Offentlige myndigheter

Man understreker gjerne behovet for læring og nettverksbygging i innovative bedrifter. Like viktig er imidlertid kompetanseoppbyggingen i de offentlige organene som skal utvikle landets innovasjonspolitik.

Det gjøres få systematiske forsøk på å samordne læringsprosessene i de innovasjonspolitiske miljøene, og mangelen på koordinering kan nok lett føre til mye unødig dobbeltarbeid og sviktende kompetanse på sentrale områder.

⁷ Et kriterium for å oppnå status som omstillingsområde er en faktisk eller forventet nedgang i sysselsettingen som truer den økonomiske utviklingen i regionen. Mer spesifikt skal omstillingsstatus gis til regioner som opplever nedgang i sysselsettingen i en hjørnesteinsbedrift, tilsvarende minst 10% av regionens totale sysselsetting. I noen tilfeller kan også regioner med spesielle og langvarige problemer relatert til næringslivsomstilling gis omstillingsstatus.

Forskningsrådet har imidlertid til enhver tid et program som skal utvikle kunnskapsgrunnlaget for innovasjonspolitikken.

FAKTA

FAKTA-programmet - Faktagrunnlaget for nærings- og innovasjonspolitikken - startet opp i 1997 og avsluttes i 2002. For å oppfylle sin rolle som næringspolitisk rådgiver for myndighetene sørger Norges Forskningsråd for å samle inn og utvikle kunnskap som er viktig for Norges nærings- og forskningspolitikk. Denne rådgiverrollen må sees i sammenheng med behovet for en sammenhengende, godt dokumentert forsknings- og innovasjonspolitik.

FAKTA-programmets mål er å forbedre faktagrunnlaget for beslutningstaking vedrørende norsk nærings- og teknologipolitikk basert på en interaktiv forståelse av innovasjon. Programmet er ment å skulle fremskaffe en bedre og utvidet kunnskapsbase for politisk planlegging.

Et viktig mål med FAKTA-programmet er å utvikle kunnskap som kan danne grunnlag for strategier som kan stimulere flere bedrifter til å bruke FoU systematisk for å fremme vekst og verdiskapning. En annen ambisjon er å forbedre kunnskapsnivået til profesjonell ekspertise i forskningsmiljøer som deltar i programmet, og å bygge opp ekspertise på innovasjon og nærings- og teknologipolitikk.

For å kunne gi råd til departementer og andre offentlige institusjoner som f. eks. SND bestiller Norges forskningsråd forskningsarbeid knyttet til innovasjon og FoU fra ulike forskningsinstitusjoner. I perioden 1997-2001 hadde FAKTA et totalbudsjett på NOK 25 millioner, og NOK 4 millioner per år.

For FAKTA-programmet har det vært viktig å få belyst følgende problemstillinger:

- Lønnsomhet, vekst og utvikling av ekspertise som resultat av FoU og innovasjon
- Entreprenøraktivitet og intraprenøraktivitet
- Bedriftsdemografi og casestudier

Det er satt opp en rekke operasjonelle mål for programmet. Det skal utgis 19 vitenskapelige artikler og 29 rapporter i løpet av programperioden og tre doktorgrader skal ferdigstilles. Kompetansenivået på området relatert til innovasjon og teknologipolitikk skal forbedres i de deltakende forskningsinstitusjonene. Når programmet er avsluttet skal brukere (f.eks. politikktutformere) være av den oppfatning at FAKTA-programmet har vært veldig relevant, og det skal refereres til FAKTA-prosjekter i halvparten av alle relevante policypublikasjoner. Det skal etableres 22 varige kontakter med utenlandske vitenskaps- og/eller teknologiinstitusjoner. Det skal etableres egne FAKTA rapportserier. Det skal arrangeres 12 seminarer eller workshops og FAKTA skal presenteres på minst 17 konferanser nasjonalt og internasjonalt.

<http://www.program.forskningsradet.no/fakta/>

KUNI

Kunnskapsgrunnlaget for nærings- og innovasjonspolitikken – KUNI – vil videreføre sentrale elementer fra programmene *Næring, finans og marked* og *FAKTA*, samt relevante FoU-aktiviteter fra programmene *Sysselsetting og arbeidsmarked* og *Kompetanse, utdanning og*

verdiskapning, som alle avsluttes i 2002. KUNI vil først være operativt fra 2003, og er planlagt slutført i 2007.

Målet med KUNI er å styrke det teoretiske og empiriske beslutningsgrunnlaget for nærings- og innovasjonspolitikken⁸. Programmet har spesielt som mål å:

- Bidra til en klarere forståelse av rammebetingelser for økt verdiskapning, spesielt sammenhenger mellom næringsutvikling, innovasjon, økonomiske vekstprosesser og effektiv ressursutnyttelse
- Legge grunnlag for en tilpasning av nærings- og innovasjonspolitikken nasjonalt og regionalt til endrede rammebetingelser og forutsetninger
- Utvikle fremtredende forskningsmiljøer som kan bidra til den internasjonale kunnskapsutviklingen på feltet
- Å stimulere til utvidet prosjektsamarbeid med relevante policy-miljøer internasjonalt

Programmets generelle mål vil bli fulgt opp med forskningsprosjekter innenfor et begrenset antall policy-relevante temaområder:

- Endrede forutsetninger for næringsutvikling og økonomisk vekst
- Innovasjonspolitikken i en liten, åpen økonomi: Nasjonale og regionale utfordringer og muligheter
- Kompetanseledelse, kunnskapsforvaltning og human kapital
- Samspill mellom verdiskapning, eierskap og politiske og institusjonelle forhold

KUNI vil prioritere et mindre antall større prosjekter eller rundsumbevilgninger. Få og store prosjekter prioriteres for å sikre kvalitet gjennom konsentrasjon og langsiktig aktivitet. Noen små prosjekter vil bli tatt med for å sikre fleksibiliteten. I utvelgelsen av prosjekter vil programmet gjøre bruk av *peer review*. Det vil også legges betydelig vekt på dialog og resultatformidling underveis. For å sikre tilstrekkelig brukerforankring og brukervedvirkning i gjennomføringsfasen, kan det være aktuelt å knytte referansegrupper med brukerrepresentasjon til gjennomføringen av sentrale prosjekter.

De viktigste brukergruppene vil være departementer, virkemiddelapparatet, næringsorganisasjoner og andre aktører med ansvar for nærings- og innovasjonspolitikken. Resultatene av forskningsprosjektene vil kontinuerlig bli kommunisert gjennom seminarer, konferanser, Internett, massemedia og vitenskapelige tidsskrifter.

Programplanen foreslår en delt finansiering av KUNI-programmet mellom Norges Forskningsråd og brukergruppene. Planen for 2003 og 2004 er at Forskningsrådet finansierer NOK 30 millioner pr. år mens brukerfinansieringen er på NOK 5 millioner. Totalt foreslås det å bruke NOK 173 millioner på KUNI-programmet frem til 2007.

<http://www.program.forskningsradet.no/kuni/>

⁸ <http://www.program.forskningsradet.no/kuni/om/kap3-2.php3>

Fremming av klynger og innovasjonssamarbeid

BRO

BRO-programmet – Brobygging mellom næringsliv og forskning – ble avsluttet i 2001 og etterfulgt av det nye programmet *MOBI*. BRO-programmet var en ”brobygger” for utviklingen av langvarige forhold og konkrete samarbeidsprosjekter mellom bedrifter med begrenset FoU-erfaring og ulike FoU-institusjoner.

BRO skulle også stimulere til innovasjonssamarbeid ved å hjelpe bedrifter, næringslivsorganisasjoner, FoU-institusjoner, lokale myndigheter og andre relevante aktører til å samarbeide for å etablere innovasjonsnettverk. Det ble lagt stor vekt på evaluering og læring gjennom hele programmet. BROs aktiviteter var ofte plassert i gråsonen mellom FoU og bedriftsutvikling, teknologiske og økonomisk-administrative prosesser.

BRO fungerte som et paraplyprogram for en rekke underprogrammer eller prosjekter. På et tidlig tidspunkt var *FORNY* (Forskningsbasert nyskaping) og *FIIN* (Forskning og innovasjon i næringslivet) (se omtaler under) delprogrammer i BRO, men ble siden organisert som separate programmer.

Da BRO-programmet ble avsluttet ved utgangen av år 2000 besto BRO av delprogrammene *TEFT* (Teknologiformidling fra forskningsinstitutter til små og mellomstore bedrifter), *REGINN* (Regionalt innovasjonsprogram), *SMB-Kompetanse* (Program for å tilføre bedrifter ny kompetanse ved at små og mellomstore bedrifter (SMB) og statlige høyskoler arbeider sammen i utviklingsprosjekter) og *SMB-Høgskole* (Program rettet mot institusjonell og strategisk endring i høyskolene).

Budsjettall for BRO de siste årene det var i drift var for 2000 NOK 61 millioner (ekskl. FORNY) og for 2001 NOK 54 millioner (ekskl. FORNY).

<http://www.program.forskningsradet.no/mobi/fs/index.html?kategoriid=11bro>

MOBI

Programmet MOBI - Mobilisering av FoU-relatert innovasjon - startet opp i 2001 og etterfulgte det tidligere programmet *BRO*. Programmet avsluttes i 2009. Som BRO er MOBI et paraplyprogram som dekker en rekke mindre programmer.

Det nye programmet har som hovedmål å fremme læring, innovasjon og verdiskaping i bedrifter med liten erfaring med FoU. Generelt sett gjelder dette små og mellomstore bedrifter. I mange av disse bedriftene gjør hindringer for innovasjon seg gjeldende, f. eks. er det for høy risiko forbundet med innovasjonsaktiviteter, bedriftene mangler relevant ekspertise og kunnskap om hvordan slik ekspertise skal skaffes, samt at de mangler kapital. MOBIs ambisjon er å redusere antallet hindringer og virkningene av slike.

MOBI vil bidra til å mobilisere nye og langt flere bedrifter til økt satsing på forskning og utvikling. MOBI har som ambisjon å inngå i nært samarbeid med andre virkemiddelaktører og FoU-miljøer for å bidra til at bedrifter med liten FoU-erfaring utvikler langsiktige samarbeidsrelasjoner med andre bedrifter og FoU-miljøer. Programmet legger spesielt vekt på å stimulere regionale innovasjonsprosesser gjennom å mobilisere bedrifter og FoU-miljøer i regionene til økt satsing på kompetanseutvikling og FoU-samarbeid.

I MOBI inngår følgende delprogrammer:

- SMB-Kompetanse (kompetansesamarbeid mellom SMBer og statlige høyskoler)
- TEFT (Teknologiformidling fra forskningsinstitutter til SMBer) (se egen omtale)
- SMB-Høgskole (styrking av de statlige høyskolene i regional innovasjon)
- Regionale Innovasjonspiloter (felles satsing mellom Forskningsrådet og SND) (se egen omtale)

Hovedstrategien i MOBI er å gjennomføre delprogrammer og FoU-prosjekter som fokuserer på interaksjon mellom næringslivet, forsknings- og utviklingsmiljøer og innovasjonspolitiske institusjoner, samt regional innovasjon. Programmene vil være eksperimentelle med hensyn til innovasjonspolitiske virkemidler. I samarbeid med andre innovasjonspolitiske institusjoner skal eksisterende virkemidler forbedres og nye utarbeides.

Virkemidlene skal være proaktive og fokusere på læringsprosesser både internt i bedrifter og mellom ulike aktører som er involvert i bedrifters innovasjonsaktiviteter. MOBI vil initiere forskningsprosjekter for utviklingen av ny vitenskapelig kunnskap om innovasjon. Læringsarenaer hvor deltakerne kan utveksle erfaringer skal etableres, samt en bredere kommunikasjon av resultater.

Det samlede budsjettet for MOBI for 2002 er på NOK 52,3 millioner. Foreslått budsjett for 2003 er på NOK 73,5 millioner.

<http://www.program.forskningsradet.no/mobi/>

TEFT

Virkemiddelet Teknologiformidling fra forskningsinstitutter til små og mellomstore bedrifter – TEFT – startet i 1994. TEFTs overordnede mål er å øke konkurransekraften i de deltakende bedriftene gjennom å heve den teknologiske utviklingsevnen og utviklingskapasiteten. Det overordnede målet skal understøttes gjennom at de medvirkende teknologiske instituttene utvider sin erfaring og blir mer positivt innstilt til konkret prosjektsamarbeid med små og mellomstore bedrifter. Teknologiprojektene skal bidra til at bedriftene utvikler sine relasjoner og nettverk i forhold til virkemiddelapparatet generelt, og relevante FoU-miljøer spesielt.

TEFT er et delprogram under *MOBI-programmet* (tidligere *BRO*) under området for industri og energi i Forskningsrådet. TEFT er et landsdekkende, nasjonalt prosjekt, finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) og Nærings- og handelsdepartementet (NHD) via Norges forskningsråd.

TEFT drives etter en avtale mellom Forskningsrådet og et konsortium bestående av SINTEF, Christian Michelsen Research AS, Rogalandforskning AS, NORUT-gruppen og Matforsk. Prosjektledelsen og sekretariatet er plassert hos SINTEF Teknologiledelse. For programperioden 1999-2003 har TEFT et budsjett på NOK 119 millioner, NOK 21 millioner per år.

TEFT har bred distrikts-, nærings- og forskningspolitisk forankring. Erfaringer både fra Norge og fra utlandet viser at det er meget viktig å stimulere SMB og FoU-institutter til økt samvirke, som et virkemiddel i den teknologiske utvikling av bedriftene.

TEFT har to hovedvirkemidler, teknologiprojekter og teknologiattacheer. Teknologiprojektene er FoU-prosjekter der bedriftene samarbeider med forskningsinstituttene. TEFT dekker forskningsinstituttens innsats i teknologiprojekter begrenset oppad til 75% av totale projektkostnader. Bedriften dekker selv minst 25%. Normalt bidrag fra TEFT vil være i området NOK 50.000 - 100.000 kroner. Etter at teknologiprojektet er avsluttet, vil bedriften få tilbud om en videreføring i et annet relevant teknologiprojekt finansiert av Forskningsrådet, SND eller andre.

Teknologiattacheene driver oppsøkende virksomhet overfor SMBER, og er bedriftenes inngangsport til de teknologiske forskningsinstituttene. Teknologiattacheene kommer fra forskningsinstituttene og har bred teknologikunnskap og industrierfaring. De vurderer hvilke bedrifter som er aktuelle TEFT-bedrifter, deltar i utformingen av teknologiprojektet sammen med bedriften og trekker den riktige forskeren inn i prosjektet. Attacheene har tett samarbeid med de regionale aktørene i virkemiddelapparatet - særlig SNDs distriktskontorer og teknologiske forskningsinstitutter over hele landet. Bedrifter som har andre behov enn teknologiprojekt, blir av teknologiattacheene henvist til andre relevante institusjoner i virkemiddelapparatet.

<http://program.forskningsradet.no/mobi/fs/index.html?kategoriid=5>

Regionale Innovasjonspiloter (ARENA)

Programmet Regionale Innovasjonspiloter – RIP - bygger på erfaringene fra *REGINN*, et program under den tidligere *BRO*-paraplyen. Regionale Innovasjonspiloter hører inn under det nye overbyggende MOBI-programmet. RIP startet i 2001 og har programperiode til 2005.

Hovedmålet med RIP er å stimulere utviklingen av regionale innovasjonssystemer og næringsklynger. Den grunnleggende ideen er at regionale forhold er særlig viktige for innovasjon og verdiskapning. Ved å fremme regionalt samarbeid mellom bedrifter, FoU-miljøer og innovasjonspolitiske institusjoner søker programmet å bidra til økt vekst og internasjonal konkurransedyktighet på bedriftsnivå.

Programmet skal være preget av bedriftenes egeninteresse og aktive medvirkning. Det skal generere FoU-prosjekter og etablere både nye arenaer for og nye former for regionalt samarbeid. RIP legger vekt på kommunikasjon og interaktiv læring mellom de involverte parter, og ønsker å bidra til utviklingen av nye innovasjonspolitiske virkemidler.

Regionale Innovasjonspiloter er et samarbeid mellom Forskningsrådet, SND og SIVA, og programmet ledes av en styringsgruppe. SND har det administrative ansvaret. SNDs fylkesvise kontorer inviterer interesserte parter til å utvikle FoU-prosjekter, enten på klyngenivå eller på lavere nivå innenfor klynger. En forstudie og et forprosjekt leder opp til et hovedprosjekt. Forstudien varer fra tre til seks måneder, der forutsetninger for oppstartingen av en spesiell utviklingsprosess skal kartlegges. Forstudien skal også gi informasjon om den aktuelle klyngen (f.eks. størrelse, styrker, innovasjonspotensial). Det etterfølgende forprosjektet varer i seks til ni måneder og skal blant annet identifisere eksisterende aktivitet og initiativer i klyngen, vurdere verdiskapningspotensialet, identifisere flaskehalser og etablere relasjoner. Tidsrammene for hovedprosjektet er to til tre år. For å sikre læringseffekt fra programmet skal ulike rapporter, analyser og evalueringer produseres. Det legges også vekt på kommunikasjonen mellom de involverte partene.

I startåret 2001 var programmets budsjett på rundt NOK 4,2 millioner, i 2002 på NOK 22 millioner, og i 2003 NOK på 30 millioner. SND står for hovedfinansieringen, men Norges Forskningsråd bidrar også.

<http://program.forskningsradet.no/mobi/fs/index.html?kategoriid=13>

RIP vil nå skifte navn til Arena. Arena-programmet skal arbeide for at det blir lettere å sette i gang innovasjonsprosesser innenfor en næringsklynge. Det henvender seg til bedrifter som er motiverte og har muligheter til å utvikle seg videre. De må ønske å delta i et utviklingsfelleskap sammen med andre bedrifter, kunnskapsmiljøer og offentlige aktører i regionen.

Arena henvender seg også til FoU og andre kunnskapsmiljøer som ønsker å engasjere seg i regionens næringsliv.

<http://snd.no/sndweb/SND.nsf/Tilbud?OpenAgent&Tittel=Arena%20%2D%20innovasjon%20i%20nettverk&Side=Arena>

REGINN

Regionalt innovasjonsprogram – REGINN - startet opp i 1997 som en del av *BRO*-programmet, og ble fra 2002 avløst av det nye programmet *Regionale Innovasjonspiloter (RIP)* som del av det nye *MOBI-programmet*. Målet med REGINN var å stimulere til nettverksbaserte innovasjonsprosjekter i utvalgte næringsklynger eller spesielle næringer. Programmet ble administrert av Norges forskningsråd.

FIIN

Prosjektet Forskning og innovasjon i næringslivet – FIIN – startet opp i 1997 og ble administrert av NHO⁹. Prosjektet var rettet mot bedrifter som var medlem av landsforeningene under Næringslivets hovedorganisasjon. Ideen var å stimulere flere bedrifter til å arbeide systematisk med innovasjons- og FoU aktivitet. FIIN var også kategorisert under Forskningsrådets tidligere *BRO-program*. Prosjektet ble avsluttet 31.12.01.

FIIN (Forskning og innovasjon i Næringslivet) var et samarbeids-prosjekt mellom NHO, Landsforeningene og Norges forskningsråd for å styrke innsatsen for utvikling og fornyelse i den enkelte bedrift.

Gjennom aktiv bruk av NHOs landsforeninger i samarbeid med virkemiddelapparatet økte FIIN antall bedrifter med systematisk innovasjons- og FoU-aktivitet. FIIN la vekt på å få til prosjekt i enkeltbedrifter, fellesprosjekt mellom bedrifter i bransjer eller prosjekt mellom bedrifter på tvers av bransjene.

NHOs landsforeninger viderefører satsingen og har bl.a. ansatt koordinatorene som kan bistå bedriftene med:

- Å vurdere prosjektet
- Kontaktformidling i NFR og SND
- Gi veiledning og hjelp i prosjektutforming
- Følge opp søknader om finansiering
- Bistå i organisering og oppstart av prosjektet

⁹ www.nho.no

FoU-koordinatorene bransjene og bedriftene godt, og kan se muligheter for større samarbeidsprosjekter for en bransje eller mellom bedrifter på tvers av bransjer. FoU-koordinatorene har god kontakt med Norges forskningsråd, SND og andre offentlige finansieringsinstitusjoner for FoU. De har også oversikt over kompetansemiljøer som kan bistå med ekspertise og ressurser for vellykket gjennomføring av utviklingsprosjekter.

<http://www3.nho.no/fiin/hoved.html>

Næringshager

Virkemidlet næringshager startet i 1999 og administreres av SIVA.

Næringshagekonseptet ble introdusert med bakgrunn i SIVAs tidligere arbeid med utvikling av kunnskapsnettverk, der etableringen av forskningsparkene var en viktig del. Næringshager anses som en måte å etablere nettverk i regioner der forholdene ikke ligger til rette for en forskningspark. I tillegg er det en generell mangel på kunnskapsbaserte jobbmuligheter i distriktene, særlig for kvinner og ungdom. Næringshagekonseptet anses å være en måte å skape slike muligheter på.

Målet med næringshageprogrammet er å stimulere til verdiskaping i distriktene ved å skape regionale klynger av SMBer som tilbyr attraktive jobbmuligheter for høyt utdannede mennesker.

En næringshage er en gruppe kunnskapsintensive bedrifter som er samlet under ett tak. Ideen er at ved å dele lokaler vil bedriftene utgjøre et profesjonelt og sosialt miljø som stimulerer til samarbeid og gjensidig kunnskaps- og ferdighetsutveksling. Næringshagemiljøet skal stimulere til utviklingsaktiviteter, enten i enkeltbedriftene eller i samarbeid mellom bedriftene. I tillegg gir ordningen de deltakende bedriftene mulighet til å etablere en kostnadsbesparende felles teknisk infrastruktur.

Alle næringshagene er knyttet opp mot hverandre gjennom felles nettsted og kompetansenettverk. Per juli 2002 er det 30 næringshager i Norge. De fleste er spesialisert innen områdene databehandling, forretningsmessige tjenester, agentur og engroshandel og helse- og sosialtjenester.

I oppstartåret 1999 var SIVAs budsjett for næringshagene på NOK 30 millioner, i 2000 på NOK 31 millioner, og i 2001 på 26 millioner.

<http://www.siva.no/>

Andre programmer under denne kategorien:

VS 2010 (se omtale under Innovasjon og bedriftsledelse)

NT-programmet (se omtale under Innovasjon og bedriftsledelse)

Rammebetingelser for innovasjon

Å skape gode rammebetingelser for innovasjon er viktig og virkemidler kan utvikles på mange ulike områder, blant annet rettet mot konkurranse og intellektuell eiendomsrett.

Administrativ forenkling og forbedring av regelverk og lover kan også lette bedrifters FoU-engasjement og føre til mer innovasjon.

Konkurranse

Vi kjenner ingen konkrete virkemidler som skal sikre økt konkurranse med det siktemål og fremme innovasjon.

Konkurransetilsynet overvåker praktiseringen av Konkurranseloven. Konkurranseloven forbyr enkelte former for konkurransebegrensende atferd som normalt har skadelig virkning for lovens formål. Forbudene omfatter samarbeid om og påvirkning av priser, avanser og rabatter, og av anbud. Videre er samarbeid om og påvirkning til markedsdeling forbudt. Loven gir enkelte unntak fra forbudene, og Konkurransetilsynet kan gi dispensasjon fra forbudene. Tilsynet har utarbeidet retningslinjer for vurdering av dispensasjoner for prissamarbeid.

<http://www.konkurransetilsynet.no/velkommen.html>

Beskyttelse av intellektuell og næringsmessig eiendom

Spørsmålet om intellektuell eiendomsrett og beskyttelse mot ulovlig kopier av varer, varemerker og design er en sentral del av innovasjonspolitikken. En for svak beskyttelse vil kunne føre til at bedriftene underinvesterer i forskning, utvikling og innovasjon av frykt for at konkurrentene vil få et like stort utbytte av innovasjonen som dem selv. En for sterk beskyttelse vil kunne forhindre nødvendig spredning og kunnskap og teknologi.

Styret for det industrielle rettsvern ("Patentstyret") tilbyr beskyttelse for oppfinnelser, varemerker og design, og informerer om intellektuell eiendomsrett. Budsjettet for 2001 var 154 millioner kroner.

Statens Veiledningskontor for Oppfinnere

Statens Veiledningskontor for Oppfinnere – SVO - ble etablert i 1969. Veiledningskontoret hører administrativt inn under Nærings- og handelsdepartementet, men har eget styre.

SVO henvender seg til både individer og bedrifter, og målgruppen er personer og småbedrifter som mener de har gjort en kommersialiserbar oppfinnelse. SVO har kompetanse i å veilede prosjekter med basis i en teknisk idé, og hjelper til i prosessen frem til kommersialisering. SVOs rådgivere jobber med alt fra enkle tekniske løsninger til teknisk avanserte prosjekter innenfor mange ulike nisjer og fagfelt.

Veiledningskontoret tilbyr vurdering av ideer og hjelp til å komme videre i prosessen. Søkere kan få råd og assistanse både til teknisk utvikling og til forretningsmessige vurderinger knyttet til markedet for oppfinnelsen og industriell beskyttelsesstrategi (patenter, mønster, varemerker). I tillegg hjelper SVO til med å skaffe samarbeidspartnere, å finne fram i virkemiddelapparatet, samt gir råd om finansiering, etablering og lisensiering. SVO er rådgiver og samtalepartner for å planlegge veien videre, men overtar ikke styringen av prosjektene. Beslutningene og fremdriften i prosjektet er søkers eget ansvar.

SVO kan tilby tilskudd basert på individuell vurdering, en økonomisk hjelp knyttet til konkrete utviklingsfaser i prosjektet. Som regel gis tilskudd fra SVO i flere porsjoner etter hvert som delmål nås. Det kan gis tilskudd til nyhetsgranskning, patentsøknad, søknad om mønsterbeskyttelse, varemerkesøknad, advokatbistand, designbistand, produktutvikling

(prototyp, uttesting), kostnader forbundet med lisensforhandlinger, markedssondering og fagvurderinger av teknikk og marked.

Det kan også tildeles stipend for å dekke levekostnader slik at man kan jobbe med utvikling av sin idé på hel- eller deltid i en begrenset periode. Stipend gis normalt når prosjektet har kommet et stykke på vei og viser god fremdrift. Et stipend skal dekke levekostnader i perioden og eventuelle reiser i forbindelse med videreutvikling av prosjektet. Halve stipendsummen utbetales når kunden starter sin stipendperiode. Neste halvdel utbetales etter mottatt rapport om fremdrift halvveis i stipendperioden. SVO har ikke arbeidsgiveransvar overfor mottaker, og stipendiaten er selv ansvarlig for innbetaling av skatt og sosiale utgifter.

Statens Veiledningskontor for Oppfinnere hadde i 2001¹⁰ et budsjett på rundt NOK 7 millioner i driftsutgifter og rundt NOK 8 millioner til utviklingsarbeid og stipend. Forslag til budsjett for 2002 lå litt i overkant av budsjettet for 2001, til sammen NOK 15,6 millioner.

<http://www.svo.no/>

Administrativ forenkling

Det er ikke opprettet noen egne virkemidler for administrativ forenkling og innovasjon. For å bedre rammebetingelsene for norsk næringsliv vil imidlertid Nærings- og handelsdepartementet (NHD) satse på fem hovedområder for å gjøre det enklere for næringslivet:

- Rydding i regelverket
- Bedre beslutningsgrunnlag
- Reduksjon av næringslivets innrapporteringsbyrder
- Bedre regelverk på enkeltområder
- En mer næringsvennlig offentlig sektor

De siste tre årene har departementer og etater gjennomført en dugnad for å fjerne forskrifter som er "utgått på dato" og bedre strukturen i eksisterende regler. Sluttrapport med resultat og forslag til videre tiltak ble overlevert Justisdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet 15. mai 2002. Antallet forskrifter er i perioden gått ned med ca 10 prosent (420 forskrifter).

Næringsdepartementet har et særlig ansvar for å få synliggjort nye reglers konsekvenser for næringslivet. NHD har etablert en prosjektgruppe som skal sørge for at konsekvensene for næringslivet av nytt eller endret regelverk utredes. Gjennom systematisk arbeid med analyse av næringsøkonomiske konsekvenser, skal gruppen fungere som et kompetansesenter som kan bistå andre departementer i deres regelverksarbeid.

Regjeringens mål er at bedriftene skal kunne bruke mer tid til inntektsskapende virksomhet og mindre tid på skjemaer og annen innrapportering. Derfor har NHD gitt Oppgaveregisteret i oppdrag å legge til rette for økt gjenbruk av data. For å sikre størst mulig samordning og gjenbruk av innrapporterte opplysninger, har Regjeringen gitt et pålegg om at all elektronisk innrapportering skal bygge på Oppgaveregisterets metadatabase.

¹⁰ St.prp. nr. 1 (2001-2002)

NHD arbeider for enklere prosedyrer for innsending av data, særlig gjennom innføring av elektronisk innsending. Ved overgangen til elektroniske løsninger er det spesielt viktig at alle etater samordner sine systemer slik at de kan kommunisere med hverandre og bedriftene. Arbeidet med reduksjon av rapporteringskrav har også et regelforenklingsperspektiv, idet man så langt som mulig ønsker å fjerne regelverk som skaper unødvendige innrapporteringsplikter.

Enkelte regelverksområder er spesielt viktige for næringslivet. NHD har en pådriverrolle i forenklingen av gjeldende lovgivning, også regelverk som forvaltes av andre departementer. Eksempler er skatte- og avgiftsregler, arbeidslivsregler og HMS-regler. NHD skal arbeide for at næringslivet har gode betingelser på disse viktige områdene.

Næringsdepartementet har videre et særlig ansvar for å tilrettelegge for elektronisk handel og kommunikasjon. Elektroniske signaturer er et viktig element for sikker elektronisk kommunikasjon, og regelverk for dette trådte i kraft 1. juli 2001. Departementet har videre hatt prosjektlederansvar for eRegelprosjektet for fjerning av rettslige hindringer for elektronisk kommunikasjon, og proposisjon med forslag til endring i 39 lover ble lagt frem for Stortinget høsten 2001, og endringene trådte i kraft 1. januar 2002. Departementet vil også legge frem en proposisjon om elektronisk handel som blant annet oppstiller krav for markedsføring og salg over Internett.

<http://odin.dep.no/nhd/norsk/024081-990053/index-dok000-b-n-a.html>

Juridisk og regulerende rammeverk

Se "Administrativ forenkling" ovenfor.

Finansiering av innovasjon

Det synes å være bred enighet om at norske bedrifter investerer mindre i forskning, utvikling og innovasjon enn det næringslivet og samfunnet i sin helhet er tjent med. Norske myndigheter har derfor, i likhet med myndighetene i de fleste industrialiserte land, etablert finansierings-, låne- og garantiordninger som skal stimulere bedriftene til å satse mer på innovasjon.

Såkorndfondene (inkl. START-fondet)

På grunn av mangel på tilgjengelig privat såkornkapital ble Såkorndfondene etablert av Nærings- og handelsdepartementet og SND i samarbeid med private investorer i 1997.

Såkorndfondene er fullt og helt privateide fond. Staten investerer risikokapital ved å skaffe 50% av kapitalbasen til fondsbedriftene, bestående av ansvarlige lån fra SND. Statens rolle, gjennom SND, er å følge opp de ansvarlige lånene og å fungere som koordinator og nettverksbygger. SND har i tillegg styrerepresentanter i Såkorndfondene. Formålet med såkornkapitalordningen er å komme inn i nyskappingsprosjekter i en tidlig fase med eierkapital, kompetanse og nettverk.

Det finnes fem regionale fond i Norge:

- Såkorninvest Innlandet
- Såkorninvest Sør
- Såkorninvest Vest
- Såkorninvest Midt-Norge
- SINAS – Såkorninvest Nord AS

Etter emisjoner er kapitalbasen for de regionale såkornfondene på NOK 100 millioner, med et tapsfond på NOK 12,5 millioner, med unntak av såkornfondet for innlandet (indre Østlandet) på NOK 60 millioner. Ved utgangen av 2000 hadde fondene investert for rundt NOK 200 millioner fordelt på 80 prosjekter. Gjennomsnittlig prosjektinvestering for de regionale fondene var NOK 1 million.

Såkorninvest Innlandet ble stiftet i desember 2000. Såkornfondet dekker Hedmark og Oppland.

Såkorninvest Sør dekker Aust- og Vest-Agder. Fondet skal tilby kapital og kompetanse til prosjekter og bedrifter i en tidlig utviklingsfase, med høy risiko og høy potensiell avkastning og/eller verdistigning. Når Såkorninvest Sør investerer knyttes kompetanse til investeringen. Dette vil først og fremst si at en person fra investeringselskapet med kompetanse om bransjen går inn som styremedlem i bedriften. Styremedlemmet vil være et bindeledd og sikre bedriften tilhørighet til et stort samarbeidsnettverk for problemløsning og utvikling. Fondet har en kapitalbase på NOK 100 millioner (2001) og et tapsfond på NOK 12,5 millioner.

I prinsippet skal prosjekter fra alle bransjer vurderes, men Såkorninvest Sør AS har, uten å utelukke andre, fokusert på følgende bransjer: IKT, Energi og Miljø, Elektronikk og Maritim Sektor.

Såkorninvest Sør kan kjøpe eierandeler opp til 40% av aksjekapitalen. I beløp kan dette utgjøre fra NOK 100.000.- til NOK 1 million som første investering. I tillegg vil selskapet tilstrebe å ha reserver for å kunne gå inn med inntil 50% av den opprinnelige investeringen i senere emisjoner.

<http://www.saakorn.no>

Såkorninvest Vest dekker Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane. Fondet har økonomi og kompetanse til å være med og bidra på et tidlig utviklingstrinn i ny virksomhet. Målet er å medvirke til et mangfold av kunnskapsbaserte nyskappingsprosjekter.

Såkorninvest Vest kan investere inntil 7,5 millioner kroner i hvert prosjekt. Selskapet vil normalt søke plass(er) i virksomhetens styre, og engasjementet vil harmonere med finansiell investering. For å legge forholdene til rette for et godt samarbeid, utarbeides alltid en egen avtale som regulerer forholdet mellom aksjonærene og hvilke forventninger partnerne har.

<http://www.sakorn.no/>

Såkorninvest Midt-Norge AS, SIM-fondet, er et investeringselskap som dekker Møre og Romsdal og Trøndelagsfylkene. Fondet administreres av Leiv Erikson Nyfotek¹¹ og tilbyr såkornkapital til tidligfaseetableringer. Gjennom SIM-fondets investeringer får den nyetablerte bedriften samtidig mulighet til å trekke veksler på fondets eierkompetanse og næringsnettverk.

SINAS – Såkorninvest Nord AS ble stiftet i desember 1998. Hovedformålet er å investere i nyskapsvirksomhet med stort potensial i Nordland, Troms og Finnmark. Selskapet har i dag 22 aksjeeiere fra landsdelen og et styre på 7 personer, hvorav 5 representerer privat næringsliv og 2 er fra SND. Bransjemessige satsingsområder for SINAS vil være: Fiskeri og

¹¹ www.len.no

havbruk, Marin bioteknologi IKT - produkter/tjenester, Utstyr til flåte/offshore, Energi og materialer, Miljøteknologi/gjenvinning, Prosessindustri og annen industri og Romrelatert virksomhet.

<http://www.sinas.no>

START-fondet ASA er et landsdekkende såkornfond som kan investere i rundt 10 nystartede bedrifter per år. Initiativtakere til fondet var Norsk Investorforum, myndighetene og SND, og fondet ble startet i 1998. Målsettingen med START-fondet er gjennom langsiktig eierskap å utvikle porteføljeselskapene til internasjonale vinnere. START-fondet søker etter kunnskaps- og teknologibaserte selskaper med et unikt forretningskonsept og potensial for internasjonal vekst.

START-fondet skal gjennom å tilføre risikovillig og kompetent kapital fra en tidlig fase bidra til å utvikle et mangfold av lønnsomme og kompetansebaserte selskaper med verdiskapning i Norge. Målet for fondet er å være den foretrukne investor og utviklingspartner for slike bedrifter basert på forretningsideer med et internasjonalt vekstpotensial. Fondet fokuserer særlig på bedrifter innen områder hvor det skjer store endringer i strukturer og samhandlingsmønstre eller innenfor områder med teknologisk dynamikk. Dette gjelder f.eks. innen konvergensteknologiene Internett/telekommunikasjon og innen "biovitenskapene" (life sciences).

START-fondet er et aksjeselskap med 18 private aksjonærer som har et betydelig industrielt og finansielt nettverk. Gjennom aktivt eierskap bidrar disse aksjonærene direkte til utvikling og viderefinsiering av porteføljeselskapene.

START-fondet har en kapitalbase på NOK 320 millioner som er fremkommet ved at private investorer har gått inn med NOK 160 millioner. Staten tar en betydelig del av risikoen ved at SND stiller et ansvarlig lån på NOK 160 millioner til disposisjon. Fondet har en langsiktig horisont og skal avvikles først etter 15 år, noe som betyr salg av eierandeler underveis og muligheter for å kunne reinvestere. Den gjennomsnittlig prosjektinvesteringen for START-fondet var i 2000 på NOK 7,5 millioner.

<http://www.startfondet.no/>

Nyskapingstilskudd (landsdekkende innovasjonsordning)

I St.prp. 1 (2001-2002) NHD (s. 181) ble det lansert en ny landsdekkende innovasjonsordning som skal være med på å øke innovasjonsevnen blant gründerer og små og mellomstore bedrifter.

Det kan gis støtte til prosjekter som bidrar til FoU/Produktutvikling, nyetablering, omstilling og betydelige utvidelser, nettverksbygging og kompetanseutvikling. Videre kan det gis garantier for lån til realinvesteringer og driftskapital.

Den avgående regjeringen foreslo en bevilgning på 175 millioner kroner til den landsdekkende innovasjonsordningen for 2002. SND fikk i fullmakt å bestemme hvor mye som skulle benyttes til tilskudd, tapsfond for landsdekkende risikolån og garantier.

”På bakgrunn av behovet for omprioriteringer på statsbudsjettet og de betydelige skatte- og avgiftslettelsene som foreslås for næringslivet,” foreslo Bondevik II regjeringen å redusere SNDs bevilgning til landsdekkende innovasjonsordning med 86 mill. kroner, fra 175 til 89 mill. kroner. Midlene under ordningen skal benyttes til tilskudd, programvirksomhet, tapsfond

for landsdekkende risikolån og garantier og til utredningsarbeider i regi av Nærings- og handelsdepartementet.¹²

Bevilgningen skal også brukes til å dekke videreføring eller avvikling av programmer under Statens nærings- og distriktsutviklingsfonds (SNDs) bevilgning til programvirksomhet, som ble foreslått redusert fra 114 til 0 mill. kroner.

Distriktsutviklingstilskudd

SNDs distriktsutviklingstilskudd skal stimulere til gjennomføring av bedriftsøkonomisk lønnsomme prosjekter i distriktene, dvs gå til bedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Tilskuddene skal fremme et konkurransedyktig og lønnsomt næringsliv i distriktene gjennom å stimulere til investeringer og bedriftsutviklingstiltak knyttet til nyetableringer, nyskaping, omstilling og kompetanseheving fortrinnsvis i små og mellomstore bedrifter (5-200 ansatte). Tiltak rettet mot ungdom og kvinner skal prioriteres.

Tilskuddenes maksimale størrelse har ulik gradering i de forskjellige delene av det distriktpolitiske virkeområdet (delt opp i region A, de nordligste delene av Norge, region B, resten av Nord-Norge utenom de større byene, samt en del andre rurale områder, region C, de større byene i Nord-Norge og distriktskommuner i andre deler av Norge). Virkemidlet finansieres over KRDs budsjett. I 2001 ble NOK 793 millioner tildelt i distriktsutviklingstilskudd. Virkemidlet forvaltes i sin helhet av SND, men hoveddelen av midlene til SNDs distriktskontorer tildeles via fylkeskommunene.

En av forutsetningene for tildeling av tilskudd er at det vil ha en avgjørende effekt for prosjektets realisering. De fleste næringer kan få distriktsutviklingstilskudd, men ikke bedrifter i primærnæringene eller bedrifter som mottar løpende offentlig støtte. Distriktsutviklingstilskuddet er delt opp i henholdsvis investeringstilskudd og bedriftsutviklingstilskudd.

Investeringstilskudd kan gis til delvis finansiering av fysiske investeringer, og prosjekter med betydelig grad av nyskaping eller stor effekt på bedriftenes verdiskaping blir prioritert. Prosjekter som er initiert av SMBer lokalisert i område A er høyest prioritert, og kan gis inntil 50% tilskudd. I områdene B og C er tilskuddsandelen henholdsvis 30 og 25%. I større bedrifter i de ulike områdene gis lavere støtteandeler.

Bedriftsutviklingstilskudd kan gis til ulike typer omfattende utviklingstiltak i bedrifter i det distriktpolitiske virkeområdet. Med utviklingstiltak menes kompetanseheving, inkludert ledelsesutvikling, planlegging, ulike typer undersøkelser, samt produkt-, prosess- og markedsutvikling. For produktutvikling i SMBer gis det opptil 40% tilskudd, i større bedrifter fra 30-35%. Når det gjelder tilskudd til konsulentbistand, opplæring og kunnskapsformidling, et tilskudd som kun tilbys SMBer, er maksimalsatsen inntil 50%.

<http://www.snd.no/finansiering>

FUNN

Virkemidlet FUNN – FoU-prosjekter i næringslivets regi/FoU for et nyskappende næringsliv? – startet i 2001. FUNN ble etter svært kort tid avløst av ordningen *Skattefunn* (se omtale under).

¹² St.prp. nr. 1 (2001-2002) Tillegg nr. 4.

Hovedformålet med FUNN var å øke næringslivets innovasjon, stimulere til økt FoU, utvikle et virkemiddel rettet mot næringslivets behov, med et enkelt system for godkjenning av søknader, samt å treffe SMBer spesielt og næringslivet generelt. Ordningen ble administrert av Norges Forskningsråd.

FUNN ga finansiell støtte til kjøp av forsknings- og utviklingstjenester fra universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter. Ordningen henvendte seg til SMBer og skulle ikke være begrenset til bedrifter som tidligere hadde vært involvert i aktiviteter som var støttet av Norges forskningsråd. Bedriftene skulle selv bestemme hvilket prosjekt som skulle utvikles. Søknad om støtte måtte inneholde en kontrakt med et forskningsinstitutt. Maksimal støttesats var 25% av totale kostnader for et gitt forskningsprosjekt (30% i Nord-Norge) og det var ikke mulig å få mer enn NOK 1 million i årlig støtte. Selve søknaden skulle leveres og besvares elektronisk. Totalbudsjettet for 2001 var NOK 200 millioner. FUNN-ordningen rakk å bli svært populær¹³ før den ble avløst av *Skattefunn*.

<http://www.funn-ordningen.no/trinn1/>

Andre virkemidler

Brukerstyrte programmer (se omtale under Innovasjon og bedriftsledelse)

Skatt

Det pågår en ganske intens debatt i Norge om balansen mellom direkte og indirekte virkemidler. Skatteletter for FoU regnes til såkalte indirekte virkemidler som i teorien skulle treffe alle bedrifter likt. Alle bedrifter som investerer i FoU vil kunne nyte godt av ordningen.

I realiteten varierer investeringsnivået i ulike bransjer og næringer stort – og det av gode grunner. I noen bransjer er det langt mer fornuftig å satse på andre former for innovasjon, herunder markedsføring og design. Skatteincentiver er med andre ord ikke næringsnøytrale. På den annen side kan de stimulere næringslivet totalt sett til å investere mer i FoU og slik bidra til den samlede kunnskapsproduksjonen i landet.

Skattefunn

Skattefradragordningen Skattefunn ble lansert i 2002, og skal gi små og mellomstore bedrifter skattefradrag for deler av kostnadene til FoU-prosjekter. Ordningen administreres av Norges Forskningsråd og bedriftene må søke om godkjenning av FoU-prosjekter der.

Prosjektene kan enten være bedriftsinterne prosjekter eller samarbeidsprosjekter. Den eventuelle samarbeidende forskningsinstitusjon kan bli bedt om å rapportere om fremdrift og resultater av prosjektet til Norges Forskningsråd.

Skattefunn er et skatteincentiv for bedrifter med mindre enn 100 ansatte, mindre enn NOK 80 millioner i salgsinntekter og mindre enn NOK 40 millioner i totalbalanse. Bedriftene kan avskrive 20% av kostnader relatert til egne FoU-aktiviteter hvis disse aksepteres av Norges Forskningsråd. Den øvre grense for skatteavskrivning er NOK 4 millioner per år. Bedrifter kan også avskrive 20% av investeringene i FoU-tjenester som kjøpes fra FoU-institutter akseptert av Norges forskningsråd. Den øvre grensen for slike utgifter er NOK 8 millioner.

¹³ Informasjon fra Norges forskningsråd september 2001

NOK 8 millioner er også den øvre grensen for en kombinasjon av disse to typene FoU-investeringer.

I august 2002 er ordningen fortsatt ikke kommet i gang, grunnet innsigelser fra ESA.

<http://www.skattefunn.no/>

Forskning for innovasjon

Forskning og utvikling utgjør en viktig del av grunnlaget for innovasjon i næringslivet. Det kan være nødvendig å sette i gang tiltak for å lage strategier for FoU, utvikle virkemidler som styrker FoU i næringslivet og andre som fremmer nyetablering av innovative bedrifter.

For å få tilgang til og bruke kunnskap utviklet andre steder i innovasjonssystemet kan tiltak som stimulerer til samarbeid mellom forskningsinstitusjoner, universiteter/høgskoler og bedrifter være særlig relevant. For særlig bedriftene skal kunne nyttiggjøre seg ny kunnskap, forskning og teknologi er det også viktig å utvikle tiltak som styrker deres evne til læring, deres evne til å absorbere ny kunnskap.

Strategisk visjon for forskning og utvikling

Fortsatt ligger forskningsmeldingen fra 1999¹⁴ til grunn for norsk forskningspolitikk, og det er relativt bred konsensus om meldingen hovedmålsettinger, herunder:

- At Norge skal komme på linje med gjennomsnittet i OECD-landene, målt som andel av BNP.
- At en styrking av den langsiktige og grunnleggende forskningen skal være en hovedprioritering.
- Man skal sikre et nødvendig kunnskapsgrunnlag på sentrale tematiske områder for samfunns- og næringsliv: Marin forskning, informasjons- og kommunikasjonsteknologi, medisinsk og helsefaglig forskning og forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø.

Forskningsrådet arbeider med en ny utgave av sin strategiplan, *Forskning for fremtiden*.

Av andre sentrale dokumenter kan nevnes:

- Mjøs-utvalgets innstilling, *Frihet med ansvar – Om høgre utdanning og forskning i Norge*, NOU 2000:14.
- St. meld. nr. 27 (2000 – 2001) *Gjør din plikt – krev din rett, Kvalitetsreform av høyere utdanning*

Styrking av FoU utført av bedrifter

Innovasjon er langt mer enn forskning og utvikling, men det er ingen tvil om at FoU utgjør en viktig innsatsfaktor i næringslivets nyskaping. Egenutført FoU bidrar ikke bare til utvikling av nye produkter, prosesser og tjenester; aktiviteten er også med på å styrke bedriftens generelle kompetansegrunnlag og gjør den med det bedre i stand til å ta til seg ny kunnskap utenfra.

Et annet viktig innovasjonspolitisk motiv er naturligvis Stortinget og Regjeringens overordnede mål om å styrke FoU-investeringene i Norge. Målet om å nå OECD-

¹⁴ St. meld. nr. 39 (1998-99) *Forskning ved et tidsskille*.

gjennomsnittet målt som andel av BNP vil være helt uoppnåelig om ikke det norske næringslivet øker sine FoU-investeringer kraftig. Om det er et realistisk mål gjenstår å se. Under enhver omstendighet vil en økt FoU-satsing i næringslivet være med på å styrke kompetanseutviklingen i landet som helhet, noe som vil kunne bidra til at man når overordnede mål for velferd, sosial rettferdighet m.m.

OFU/IFU

Offentlige forsknings- og utviklingskontrakter startet i 1968. Industrielle forsknings- og utviklingskontrakter startet først i 1994, og er basert på OFU.

OFU- og IFU-kontraktordningene administreres av SND, og SNDs rolle er å avlaste risiko og virke utløsende for igangsetting av et OFU- eller et IFU-prosjekt.

OFU-ordningen er en tilskuddsordning som gir norske bedrifter en unik anledning til å utvikle seg som leverandør i samfunnet, i samarbeid med ulike offentlige etater. Resultatet kan gi økt markedstilgang innen offentlig sektor i inn- og utland. Motsatt kan det offentlige gjennom aktiv bruk av OFU-kontrakter bidra til å bygge opp norsk næringslivs produktspekter og teknisk kompetanse og dermed gjøre næringslivet mer konkurransedyktig. OFU-kontrakter er et målrettet virkemiddel for omstilling og markedsorientering i norsk næringsliv, samtidig som ordningen skal bidra til å effektivisere offentlig forvaltning.

En OFU-kontrakt er en forpliktende avtale mellom en offentlig etat og en norsk bedrift som påtar seg å utvikle og levere et nytt produkt eller løsning til etaten. Forutsetningen er at det eksisterer et offentlig anskaffelsesbehov som ikke kan dekkes tilfredsstillende gjennom eksisterende tilbud. Produktet eller løsningen må utvikles og produseres i Norge.

Kostnadene for OFU-prosjektet deles mellom partnerne: Offentlige myndigheter, bedriften og SND. Tilskuddet til bedriften fra SND er på maksimum 35% av prosjektkostnadene. SND har bevilgningsmyndighet for prosjekter under NOK 5 millioner per år, og prosjekter over dette beløpet avgjøres av Nærings- og handelsdepartementet. I 2001 var budsjettet for OFU-ordningen på rundt NOK 96 millioner¹⁵.

IFU-ordningen er en målrettet tilskuddsordning for utvikling av SMBer som leverandører til større bedrifter lokalisert i Norge eller i utlandet. Ordningen skal stimulere til et nært utviklingssamarbeid mellom en krevende kundebedrift og en eller flere leverandørbedrifter. For leverandørbedriften er fordelene med et slikt samarbeid økt kompetanse, tilgang til et større marked og nettverk, samt en solid referanse. For kundebedriften kan tilgang til spesialkompetanse og lavere utviklingskostnader være noen av fordelene.

En IFU-kontrakt er en forpliktende kontrakt mellom to bedrifter om å utvikle et nytt produkt, en prosess eller tjeneste som den ene eller begge parter har behov for. En forutsetning er at leverandørbedriften(e) er SMBer (dvs. mindre enn 250 ansatte)¹⁶. Større bedrifter kan ikke eie mer enn 25% i disse SMBene. Samarbeidet forøvrig skal være basert på en ny forretningsmessig relasjon mellom partene. Videre må det som skal utvikles representere et vesentlig løft innen sitt område, og det skal sannsynliggjøres et marked utover pilotkunden.

¹⁵ Budsjettall for 1993 var NOK 140 millioner, 1999 NOK 90 millioner.

¹⁶ SMBene kan heller ikke ha en årlig omsetning på over NOK 150 millioner eller en balanse som overtilger NOK 75 millioner.

IFU-prosjektet skal også gi muligheter for internasjonalisering, som økt eksport eller utvikling av internasjonale samarbeidsrelasjoner. SND og Norges Eksportråd samarbeider om dette. Samarbeidet omfatter bl a at Norges Eksportråd og SND kan bistå bedriftene å finne aktuelle IFU-kundebedrifter/samarbeidspartnere i utlandet¹⁷.

Den offentlige støtten til et IFU-prosjekt er maksimum 35% av prosjektkostnadene og maksimum NOK 3 millioner per år. I 2001 var budsjettet for IFU-ordningen NOK 80 millioner¹⁸.

OFU og IFU-ordningene ble evaluert i 2000¹⁹, og evalueringen konkluderte med at ordningene hadde vært vellykkede sett i forhold til å nå grunnleggende målsettinger og å gi verdi for pengene. Denne generelt positive vurderingen bør sees i lys av en del sider ved ordningene, inkludert deltakerprofil (hva slags type bedrifter som deltar i ordningen) og forandring i porteføljebedrifter over tid (fra , gir et ganske skjevt bilde.

Andre programmer under denne kategorien:

Brukerstyrte programmer (se omtale under Innovasjon og bedriftsledelse)

MOBI (se omtale under Fremming av klynger og innovasjonssamarbeid)

TEFT (se omtale under Fremming av klynger og innovasjonssamarbeid)

Nyetablering av innovative bedrifter

Spesielt innovative bedrifter kan fungere som sentrale teknologi- og kunnskapsspredere i innovasjonssystemet, og myndighetene i de fleste land legger derfor spesiell vekt på å få etablert flere slike bedrifter. Håpet er naturligvis også at de kan danne grunnlaget for ny lønnsom virksomhet som vil bidra til verdiskaping og økt sysselsetting.

FORNY

Forskningsbasert nyskaping – FORNY – startet opp i 1994. Inneværende programperiode er fra 2002 til 2010. FORNY er SNDs og Norges Forskningsråds samordnede innsats innen nasjonalt og regionale innovasjonssystem rettet mot ufødt næringsliv. SIVA og Norges Eksportråd spiller også sentrale roller: SIVA hovedsakelig på infrastrukturens side, gjennom sitt inkubatorprogram og satsning på forsknings- og kunnskapspark, Norges Eksportråd gjennom å bidra til internasjonalisering av virksomhetene.

Fra 1.1.2002 ble FORNY slått sammen med programmet Næringsutvikling fra medisinsk forskning - MEDKAP - for å bygge videre på begge programmenes sterke sider, dvs MEDKAPs muligheter for å finansiere verifisering og videreutvikling av teknologikonsepter innen helse og medisin, og FORNYs muligheter for å tilby profesjonell assistanse i patentering- og kommersialiseringsprosesser. Dette gjøres for å få en bedre koordinert vurdering av de kommersielle og teknologiske muligheter for ideene. Verifiseringsmidlene vil

¹⁷ Per juli 2002 med spesiell fokus på England, Tyskland, Frankrike og Spania.

¹⁸ Budsjettall for 1993 var NOK 20 millioner, 1999 NOK 70 millioner.

¹⁹ Staude, M et al (2000) 'Til beste for de beste – En evaluering av offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter', STEP-rapport R-03/2000

være forbeholdt teknologiprojekter innen helse og medisin, men ambisjonen er etter hvert å kunne øremerke lignende midler til andre krevende teknologiområder.

Programmet henvender seg til både FoU-miljøer, bedrifter med FoU-aktivitet og offentlig virksomhet med FoU-aktivitet. Hovedmål for FORNY er å øke verdiskapningen ved å kommersialisere kunnskapsintensive forretningsideer med stort verdiskapingspotensial. Målet er å foredle FoU-resultater frem til kommersiell virksomhet. Kommersialiseringsprosjektene vil ha ulike behov for ytterligere forskning, men siden fundamentet for FORNY er potensielt kommersialiserbare forretningsideer, er videre forskning i kommersialiseringsprosessen ofte ikke er nødvendig.

De viktigste virkemidlene i FORNY vil være idéstimulering, kommersialiseringsassistanse, verifisering og tidligkapital.

Idéstimulering

I de miljøer hvor man ikke ser kommersialiseringen av forskningsresultater som en naturlig del av sin virksomhet, spesielt innen offentlig virksomhet og UoH-miljøer, er det behov for å sette inn spesifikke tiltak. Midlene kan brukes til implementere kommersialisering i strategier/planer, stimulere idégenereringsprosesser og tilrettelegge for fremhenting av potensielle forretningsideer.

Kommersialiseringsassistanse

Kommersialiseringsenhetene (KE) i FORNY, tradisjonelt forskningsparkene²⁰, gis en rammebevilgning fra FORNY slik at man desentralisert kan beslutte støtte til kommersialiseringsprosjekter²¹. FORNY støtter prosjektene med inntil 50% av prosjektkostnadene. KE må selv ta risiko med egenandel, men med en fremtidig bonus for vellykket kommersialisering. KEs oppnådde resultater vil påvirke fremtidig fordelingsnøkkel for tilgjengelige rammetildelinger.

Gjennom kommersialiseringsassistansen får prosjektene vurdert og eventuelt implementert strategi for idébeskyttelse, får tilført nødvendig komplementær kompetanse, får etablert relevante nettverk for videreutvikling, risikoavlastende finansiering og gjennomført etablering med kompetent gründerteam samt utvikler en gjennomarbeidet forretningsplan.

Verifisering

Innen enkelte fagområder (f eks medisin og bioteknologi) vil det i endel prosjekter være stort behov for videre FoU-arbeid eller verifisering av teknologikonsept før kommersialiserbarhet kan vurderes. FORNY kan gi finansiell støtte til dette med midler som er øremerket respektive fagområde.

Tidligkapital

²⁰ Bioparken AS (Ås), Campus Kjeller (Kjeller), ForInnova AS (Bergen), Forskningsparken AS (Oslo), Forskningsparken i Tromsø (Tromsø), Leiv Eriksson Nyfotek AS (Trondheim), Prekubator AS/ Rogaland Kunnskapspark (Stavanger) og Sørlandets Teknologisenter AS (Grimstad).

²¹ Programmet Kapitalisering av medisinsk forskning, MEDKAP, ble integrert i FORNY per 1. januar 2002. FORNY har foreslått å utvide målgruppen til også å omfatte etablerte bedrifter og offentlige virksomheter. Dette er ennå ikke realisert av budsjettmessige grunner. Det vil bli behov for å rekruttere nye KE i nærmere geografisk nærhet til disse målgruppene. Alle KE i FORNY skal kvalifiseres og prosessen kvalitetssikres.

Etableringsfasen for kunnskapsintensive nyetableringer er ofte kapitalkrevende, og tilgang på kapital er vanskelig. I denne fasen kan det gir tidlig kapitalfinansiering, f.eks. stipend til nyetableringer i inkubatormiljø. Ved slike virkemidler vil man sikre at initiativtakerne kan konsentrere seg om sin forretningsutvikling og senere få en mer effektiv kapitalstruktur.

I perioden 1994 til 1999 ble det brukt NOK 114 millioner på FORNY-programmet. I 2000 var budsjettet NOK 44 millioner og i 2001 NOK 45,5 millioner.

Etablererstipend

Etablererstipendordningen startet opp som en prøveordning under fylkesarbeidskontorene i 1989, og ble innført som et ordinært virkemiddel under fylkeskommunene fra 1990. I 1997 startet SND etableringen av sine distriktskontorer, og mange av disse overtok det administrative ansvaret for etablererstipendordningen. Fra 2001 har alle fylkeskommuner overført ansvaret for ordningen til SNDs distriktskontorer. Etablererstipendet skal tilpasses lokalt næringsliv i hvert distrikt, noe som betyr at administrasjonen av stipendet kan variere.

Etablererstipend er et virkemiddel for etablerere i alle deler av Norge, men med et spesielt fokus på etablerere i distriktene. Hovedmålet med stipendet er å stimulere til økt etablering, og å skape varige arbeidsplasser og lønnsomme arbeidsplasser. Etablererstipendordningen fungerer noe annerledes i Oslo og Akershus enn i resten av landet. *Inkubatorstipend* og *Nettverkskreditt* er del av etablererstipendordningen (se egne omtaler).

Hver etablerer kan få inntil NOK 400.000 i stipend. Generelt kan stipendet brukes til levekostnader, konsulenttjenester, reisekostnader, mentoravtaler og andre oppfølgingsaktiviteter, mindre investeringer, markedsundersøkelser og kostnader forbundet med oppstarting av virksomheten. I Osloregionen er etablererstipendordningen mer fokusert på innovasjonsaktiviteter, utvikling av ny teknologi og nisjebaserte bedrifter med et godt verdiskapingspotensial. Stipendet kan brukes til mindre investeringer, oppstartingskostnader, markedsføring, konsulenttjenester, produktutvikling, design, produksjon og testing av prototyper.

For 2001 hadde etablererstipendordningen et budsjett på NOK 85,5 millioner.

<http://www.snd.no/>

Program for inkubatorvirksomhet

Programmet for inkubatorvirksomhet startet i 2000 og administreres av SIVA. Målet med programmet er å stimulere til etablering av nye bedrifter med vekstpotensial, og derigjennom å bidra til utviklingen av sterke regionale og lokale miljøer for verdiskaping.

En inkubator er et utviklingsmiljø for bedrifter i oppstartingsfasen. Inkubatoren er lokalisert i et etablert kompetansesenter og tilbyr bedrifter fysiske lokaler og en teknisk infrastruktur, rådgivning og veiledning i forhold til alle dimensjoner rundt det å starte en bedrift, samt tilgang til et videre nettverk av kompetanse og tjenester, som f.eks. forsknings- og finansinstitusjoner. Enhver innovasjonsorientert organisasjon, som forskningsparker, private bedrifter og kunnskapsintensive offentlige virksomheter (f.eks. sykehus), kan være vert for en inkubator.

Inkubatorene er et tilbud til bedrifter som har et betydelig vekstpotensial, og som er i en tidlig fase der støtte er avgjørende og aktiviteten er forbundet med en høy grad av risiko. Bedriftene

skal forlate inkubatoren så snart de er blitt godt etablerte og økonomisk levedyktige. Per 1. august 2002 er det etablert 15 inkubatorer under programmet, hvorav 2 i 2002. Målet er å øke antallet til 25-30, som hver kan ta inn minst fem nye bedrifter hvert år.

SIVA bidrar med 4 millioner kroner per inkubator fordelt over en femårsperiode. Det forutsettes minimum 50% lokal medfinansiering (offentlig/privat) slik at hver inkubator skal ha totalt 8 millioner til rådighet i femårsperioden. Fra SIVA får inkubatorene årlige utbetalinger på 800 000 kroner per år.

SIVA har det administrative ansvaret for inkubatorprogrammet, men ansvaret for den faktiske driften av en inkubator ligger hos vertsorganisasjonene. Disse har frihet til å utvikle sine egne profiler. Det er obligatorisk med egen ledelse for inkubatoraktiviteten, og denne rekrutterer bedrifter til inkubatoren. Hvert inkubatorprosjekt kan vare i opp til fem år, men bedriften må som nevnt forlate inkubatoren så snart den kan stå på egne ben. Bedrifter som ikke viser tilfredsstillende utvikling må også forlate inkubatoren.

SIVAs hovedrolle er å støtte vertsorganisasjonene for inkubatorene finansielt. SIVA dekker delvis kostnadene for lokaler og ledelse av inkubatoren i fem år. Lokale partnere, dvs. individer, bedrifter, finansinstitusjoner, kompetansesentre eller regionale myndigheter, forventes å bidra med minst like mye som SIVA. Bedriftene skal også bidra finansielt i forhold til sin kapasitet.

SIVA har også et overordnet ansvar for utviklingen av inkubatorene og administrerer ulike tiltak som skal bidra til kompetanseoppbygging, nettverksbygging og lederutvikling.

I 2002 har programmet fått bevilget 20,5 millioner kroner fra KRD.

<http://www.siva.no/>

Inkubatorstipend

Inkubatorstipendet startet opp i 2001. Ordningen administreres av SNDs distriktskontorer, men tildeling av stipend skal sjekkes med SNDs hovedkontor for å sikre en tilfredsstillende regional fordeling av stipendet.

Hovedmålsetting for inkubatorstipendet er å stimulere til økt etablering av konkurransedyktige, fremtidsorienterte og innovative virksomheter som bidrar til innovasjon og mer generelt til næringslivsfornyelse. Stipendet er tiltenkt bedriftsetableringer med et høyt kunnskaps- og teknologinivå og som forventes å ha et stort verdiskapingspotensial, ha en høy grad av risiko og som tilbyr produkter eller tjenester som har potensial for et internasjonalt marked.

Inkubatorstipendordningen innbefatter stipend, oppfølging og opplæring. Man kan enten få støtte til planleggingsfasen, perioden før etableringen av en bedrift, der forretningsplan og etableringen utarbeides, eller selve etableringen i en tidlig fase. Det er ikke mulig å få stipend for begge fasene samtidig. Hvis det er tildelt stipend for planleggingsfasen må denne avsluttes før ny søknad kan vurderes for etableringsfasen.

I planleggingsfasen kan stipendet brukes til f.eks konsept- eller produktutvikling, markedsføring, konsulentbistand, målrettet kompetansebygging, egenutført arbeid eller utviklingen av en forretningsplan. I selve etableringsfasen kan stipendet brukes til delvis å dekke ekstraordinære kostnader og mindre investeringer (f.eks kjøp av PC) som er forbundet

med etableringen av bedriften inntil bedriften kan overleve av egne inntekter. Stipendet kan også brukes til nettverksaktivitet relatert til prosjektet og aktiviteter for å oppnå fullfinansiering av prosjektet eller bedriften.

Inkubatorstipend kan kun gis til personer eller bedrifter i en inkubator, men en plass i en inkubator gir ikke nødvendigvis automatisk rett til inkubatorstipend. Etablerere innen det distriktpolitiske virkeområdet prioriteres.

Budsjettet for 2001 og 2002 for inkubatorstipendordningen var på henholdsvis NOK 20 millioner og NOK 19 millioner.

<http://www.snd.no/>

Nettverkskreditt

Ideen Nettverkskreditt har utviklet seg under mange ulike navn i Norge. bl. a. som mikrokreditt, etablererbank, nettverksbank og kvinnebank. Ordningen er en måte å organisere samarbeid på som passer for etablerere som vil starte opp med egen virksomhet, personer som akkurat har startet opp eller personer som driver en virksomhet, men som trenger et nettverk.

SND tildeler nettverksgruppen en lånekapital på NOK 200 000,- og så driver gruppen selv små utlån til medlemmene i nettverksgruppen. Ideen ble hentet fra Bangladesh²² og ble satt ut i livet av Fiskerinæringens kvinneutvalg.

Den første norske nettverkskredittgruppen startet opp i 1992²³. Fra 1992 til 1998 ble ordningen finansiert av ulike kilder, f.eks gjennom bygdeutviklingsmidler, fylkeskommunale midler osv. I 1998 ble SND ansvarlig for nettverkskreditt og fikk egne øremerkede midler til ordningen.

Målet med nettverkskreditt er å stimulere til økt etablering for å skape nye og lønnsomme arbeidsplasser for småskala etablerere. Etablering av egen bedrift krever ofte ganske små investeringer, men det er ofte vanskelig å få slike lån i vanlige banker, siden etablererne ofte har problemer med å stille sikkerhet for lånet. Nettverkskredittordningen er kjønnsnøytral, men har inntil nå vært klart mest brukt av kvinner.

En nettverksgruppe består av fem medlemmer som kan gi lån til enkeltmedlemmene i gruppen. Gruppen er selvorganisert og forvalter lånekapitalen på NOK 200000,- bevilget av SND. Kun fire medlemmer kan ta opp lån samtidig, og lånene skal til sammen ikke utgjøre mer enn 80% av lånekapitalen. Hvert enkelt medlem kan ikke låne mer enn NOK 70000,-. I tillegg disponerer gruppen NOK 35000,- til opplæring og NOK 115000,- til lønn og opplæring av en prosjektleder. Nettverksgruppen har sin egen sparekonto.

Beslutningsprosessene i gruppen er desentraliserte og ubyråkratiske. Medlemmene lærer gjennom aktiv deltakelse i egen eller andres etableringsprosess, og har taushetsløfte om hverandres ideer og etableringer. Støtte og rådgivning gis fra et nettverk av ressurspersoner. Nettverksgruppen har faste møter hver måned og styreverv går på omgang blant medlemmene.

²² Grameen Bank, et tilbud rettet mot fattige kvinner. Se www.grameen.com

²³ Den første nettverkskredittgruppa i Norge ble etablert i Moskenes og Flakstad kommune. Deres startkapital på NOK 200000,- er nå blitt hele NOK 1,5 millioner.

Tette nettverk som etableres bidrar i stor grad til å gi etablereren nødvendig kompetanse, oppfølging, mot og styrke som behøves for å realisere en ide. Som en kvalitetssikring ansetter SND en ekstern prosjektleder for nettverksgruppen, i 25% stilling det første året, og så fases lederens engasjement i gruppen ut. SND har også utviklet forskjellige kompetansekurs for prosjektlederne som ansettes. Kursene består foreløpig av grunnleggende opplæring i SNDs nettverkskredittmodell, prosjektlederrollen, gruppeprosesser og konflikthåndtering, men flere kurs er under planlegging.

Siden ordningen ble overført til SND i 1998 har ordningen fått øremerkede midler fra det offentlige. I 1998 var det øremerket NOK 10 millioner over NHDs budsjett. Fra og med 1999 har Nettverkskreditt blitt finansiert av KRD. I 1999 var det bevilget NOK 12 millioner, i 2000 10 millioner, i 2001 9 millioner og i 2002 NOK 7 millioner. I tillegg finansierer SNDs distriktskontorer Nettverkskreditt internt med midler fra etablererstipendordningen.

<http://www.snd.no/>

Andre programmer under denne kategorien:

BRO og MOBI (se omtale under Fremming av klynger og innovasjonssamarbeid)

ENT (se omtale under Innovasjon og bedriftsledelse)

Samarbeid mellom forskningsinstitusjoner, universiteter/høgskoler og bedrifter

Universitetene og høgskolene og forskningsinstituttene utgjør viktige noder i det norske innovasjonssystemet. Her finner bedriftene kompetent arbeidskraft og her kan de få tilgang til forskning og utvikling.

Internasjonalt legges det økende vekt på å forbedre samspillet mellom universitetene og høgskolene på den ene siden og bedriftene på den andre. Tanken er at bedriftene får for lite ut av den nyskapingen og kunnskapsutviklingen som finner sted ved disse institusjonene i dag.

Normalt fokuserer man på to typer samspill. Den første er det vi kan kalle tradisjonell forsknings- og teknologiformidling der målet er å få universitetenes, høgskolenes og instituttene forskningsresultater ut til bedriftene. I den sammenheng fokuserer man gjerne på teknologidiffusjon og kommersialisering av oppfinnelser gjort ved disse institusjonene. Regjeringens forslag til en omlegging av loven om retten til oppfinnelser gjort av arbeidstakere hører til denne typen tiltak.

Andre legger mer vekt på de læringsprosessene som finner sted når bedrifter og forskningsinstitusjoner *samarbeider* om utviklingen av produkter, prosesser eller tjenester. I slike prosjekter går kompetanseoverføringen i begge retninger, fra forskningsinstitusjonen til bedriften og visa versa. Svært mange av de norske tiltakene ønsker å stimulere slike læringsprosesser.

Programmer under denne kategorien

FORNY (se under Nyetablering av etablerte bedrifter)

BRO og MOBI (se omtale under Fremming av klynger og innovasjonssamarbeid)

Regionale Innovasjonspiloter (RIP) (se omtale under Fremming av klynger og innovasjonssamarbeid)

NT-programmet (se omtale under Innovasjon og bedriftsledelse)

TEFT (se omtale under Fremming av klynger og innovasjonssamarbeid)

Styrking av bedrifiers læring (absorptive capacity)

En grunnleggende tanke i moderne innovasjonsteori er at kunnskap og teknologi ikke er et gratis gode som uten videre kan tas i bruk av bedriftene. Det tar tid å bygge opp den kompetansen som er nødvendig for å meste kompliserte produksjons- og innovasjonsprosesser. Hvis bedriften ikke klare å utvikle gode nok læringsstrategier, svikter også innovasjonsevnen.

Norge var i sin tid pioner på dette området med BUNT-programmet, et program som fikk avleggere flere steder i Europa.

FRAM er i dag det mest sentrale programmet på dette området (se omtale under Innovasjon og bedriftsledelse).

Det finnes en rekke andre programmer som har andre hovedsiktemål, men som også understreker betydningen av å stimulere læringsprosessene i bedriftene:

Brukerstyrte programmer (se omtale under Innovasjon og bedriftsledelse)

NT-programmet (se omtale under Innovasjon og bedriftsledelse)

BRO og MOBI (se omtale under Fremming av klynger og innovasjonssamarbeid)

OFU/IFU (se omtale under Styrking av FoU utført av bedrifter)

TEFT (se omtale under Fremming av klynger og innovasjonssamarbeid)